

UDSKOLING

BESAT

EN STORYLINE TIL HISTORIE OM FORHANDLINGSPOLITIKKEN UNDER BESÆTTELSEN

SIMON SKOV FOUGT

SIMON SKOV FOUGT

BESAT

**Et storylineforløb om Forhandlingspolitikken under Besættelsen
til historie/samfundsfag i udskoling**

© Simon Skov Foug 2013

INDHOLD

DOWNLOADS	2
INDLEDENDE BESKRIVELSE.....	5

STORYLINEN ”BESAT”

kommenteret og i arbejdsskema

Storylinepunkt 1: Politikerne	9
Storylinepunkt 2: Advarsler	11
Storylinepunkt 3: 9. april 1940.....	13
Storylinepunkt 4: Hæren	15
Storylinepunkt 5: Retsvæsenet.....	17
Storylinepunkt 6: Rationering	19
Storylinepunkt 7: Told- og Møntunionen..	21
Storylinepunkt 8: Anlægsarbejder.....	23
Storylinepunkt 9: Pressen.....	25
Storylinepunkt 10: Kommunisterne	27
Storylinepunkt 11: Sabotage	29
Storylinepunkt 12: Udlandet	31
Storylinepunkt 13: Folkestrejke	33
Storylinepunkt 14: Jødenatten.....	35
Storylinepunkt 15: Politiet	37
Storylinepunkt 16: Befrielsen.....	39
KRONOLOGI.....	41
LITTERATURLISTE	46

Tak til

Finn W. Mosegaard, Amtscenteret Skive
Lektor Vagn Oluf Nielsen, DPU
Cecilie Falkenberg

BOKS 1: DOWNLOADS

I storylinehæftet henvises til filerne A-Å. Filerne C- og frem er originale tekster eller billeder af personer fra Besættelsestiden. De kan downloades og bruges i det aktuelle storylineforløb.

A: Forældrebrev (*Storylinepunkt 1*)
B: Biografkort (*Storylinepunkt 1*)
C: Ikke-angrebspagten af 31. maj 1939 (*Storylinepunkt 2*)
D: Billede af Frits Hammer Kjølsern (*Storylinepunkt 2*)
E: Zahles indberetning 4. april 1940 (*Storylinepunkt 2*)
F: Billede af General William Prior (*Storylinepunkt 2*)
G: Billede af Cecil von Renthe-Fink (*Storylinepunkt 3 m.fl.*)
H: Tysk memorandum 9. april 1940 (*Storylinepunkt 3*)
I: Det tyske "Aufzeichnung" og "De 4 punkter", 9. april 1940 (*Storylinepunkt 3 m.fl.*)
J: OPROB (*Storylinepunkt 3*)
K: Grundloven af 1920 (*Storylinepunkt 3, m.fl.*)
L: Tysk forslag til Told- og Møntunion, 4. august 1940 (*Storylinepunkt 7*)
M: Presseattaché Meissners tale til pressen d. 25. april 1941 (*Storylinepunkt 9*)
N: Larver – leder i Kristeligt Dagblad d. 22. august 1940, af Gunnar Helweg-Larsen (*Storylinepunkt 9*)
O: Dr. Werner Bests tale til pressen d. 29. august 1943 (*Storylinepunkt 9*)
P: Anti-kominternpagten af 25. november 1936 (*Storylinepunkt 10*)

Q: Tyske breve vedr. Anti-kominternpagten, 21. og 23. november 1941 (*Storylinepunkt 10*)
R: Christmas Møllers sabotagetale via BBC d. 6. september 1942 (*Storylinepunkt 11*)
S: Billede af Gesandt Henrik Kauffmann (*Storylinepunkt 12*)
T: Grønlandsoverenskomst af 9. april 1941 (*Storylinepunkt 12*)
U: Kauffmanns erklæring om tiltrædelse af Atlanterhavsdeklarationen, 2. januar 1942 (*Storylinepunkt 12*)
V: Billede af Werner Best (*Storylinepunkt 13*)
W: Bests note til den danske regering, 23. august 1943 (*Storylinepunkt 13*)
X: Tysk ultimatum til den danske regering, 28. august 1943 (*Storylinepunkt 13*)
Y: Proklamation om militær undtagelsestilstand, d. 29. august 1943 (*Storylinepunkt 13*)
Z: Tysk meddelelse, Jødeaktionen, d. 2. oktober 1943 (*Storylinepunkt 14*)
Æ: Billede af Direktør for Udenrigsministeriet, Nils Svenningsen (*Storylinepunkt 15*)
Ø: Proklamation om Politimæssig undtagelsestilstand d. 19. september 1944 (*Storylinepunkt 15*)
Å: Frihedsrådets krav til ny regering, Eksposé af 15. november 1944 (*Storylinepunkt 15*)

BOKS 2:DOWNLOADS – AUTENTISKE SVAR

Endvidere kan downloades en række originale, danske dokumenter, regeringsudtalelser og -erklæringer mv. til evt. efterbearbejdelse af storylinen.

Org I: Besættelsen (Storylinepunkt 3)

- Udenrigsminister Munchs svar til den tyske Gesandt Renthe-Fink på "Aufzeichnung" og "De 4 punkter" d. 9. april 1940
- Kongens og Regeringens proklamation til befolkningen d. 9. april 1940
- Kongens særlige budskab, 9. april 1940
- Staunings radiotale om "loyal optræden", 15. april 1940
- Det danske Udenrigsministeriums verbalnote til det tyske gesandtskab om Retsgrundlaget for besættelsen d. 30. april 1940

Org II: Retsplejen (Storylinepunkt 5)

- Det Første Straffelovstillæg af 22. juli 1940
- Det Andet Straffelovstillæg af 18. januar 1941 (Lex Ørum)

Org III: Rationering (Storylinepunkt 6)

- Kortfattet indføring
- Rationeringsdatoer
- Rationeringstabeller

Org IV: Told- og Møntunionen (Storylinepunkt 7)

- Regeringens svar på den tyske forespørgsel, 1. august 1940
- Regeringens afvisning af det tyske forslag, 23. august 1940

Org V: Anlægsarbejder (Storylinepunkt 8)

- Ministermødeprotokollen 15. april 1940
- Chr. Møller om regeringspres

Org VI: Pressecensur (Storylinepunkt 9)

- Cirkulære af 6. maj 1940

Org VII: Kommunerne (Storylinepunkt 10)

- Regeringserklæring d. 26. juni 1941 efter det tyske angreb på Sovjetunionen
- Lov om forbud mod kommunistiske foreninger og mod kommunistisk virksomhed (af 22. august 1941)
- Regeringserklæring ved Anti-Kominternpagtens tiltrædelse, 25. november 1941

Org VIII: Sabotage (Storylinepunkt 11)

- Statsminister Buhls antisabotage tale d. 2. september 1942
- Lov om sikkerhedsforanstaltninger inden for erhvervsvirksomheder (af 4. december 1942)
- Nimandsudvalgets appel af 3. april 1943
- Kongens radiotale om "loyal optræden" d. 15. maj 1943

Org IX: Kauffmann (Storylinepunkt 12)

- Kauffmanns rappelleringsordre af 12. april 1941
- Kongens svar på præsident Roosevelts begrundelse for Grønlands-overenskomsten d. 19. april 1941
- Udenrigsminister Scavenius' note til den Udenrigsminister Hull d. 23. april 1941
- Regeringserklæring d. 7. januar efter Kauffmanns tiltrædelse af Atlanterhavsdeklerationen 7. januar 1942

Org X: Folkestrejker (Storylinepunkt 13)

- Regeringsopråb d. 21. august 1943
- Den danske regerings svar d. 24. august 1943 på Bests brev af 23. august 1943
- Regeringsudtalelse af d. 29. august 1943
- Regeringserklæring til statens tjenestemænd af 29. august 1943
- Regeringsmeddelelse af d. 30. august 1943
- Meddelelse til den tyske Rigsbefuldmægtigede og den Øverstkommanderende fra Udenrigsministeriets Direktør Svenningsen d. 23. september 1943
- Opraab til Københavns Befolkning af d. 1. juli 1944

Org XI: Politiet (Storylinepunkt 15)

- Udenrigsministeriets Direktør Svenningsens Protestnote af d. 20. september 1944
- Udenrigsministeriets Direktør Svenningsen meddelelse om oprettelse af kommunale vagtværn d. 12. oktober 1944

Org XII: Befrielsen (Storylinepunkt 16)

- Regeringserklæring d. 5. maj 1945
- Ministerliste, Befrielsesregeringen
- Danske dødsstal under Besættelsen
- Straffelovstillægget (1. juni 1945)
- Retsplejetillægget (1. juni 1945)
- Værnemagerloven (28. august 1945)
- Revision af Straffelovstillægget (29. juni 1946)
- Krigsforbryderloven (12. juli 1946)

INDLEDENDE BESKRIVELSE AF STORYLINEN

Storylinen "Besat" er tilrettelagt for historie/samfundsfag i 8.-10.kl. Formålet er at bevidstgøre eleverne om den historiske ramme, Danmark var sat i under Besættelsen 1940-1945.

I storylinen skal eleverne forestille sig at være politikere i 40'ernes besatte Danmark, og undervejs bliver de sat i nogle historisk korrekte situationer, hvor de møder historisk korrekte tyske krav, hvor *de* så skal tage stilling og handle.

Storyline

I storylineundervisning bliver børnene ikke belært, men udfordret. De lærer i en oplevelsespræget tilgang ved at opdage, reflektere, samtale og handle. Læreren har planlagt en overordnet struktur, i dette tilfælde forhandlingspolitikken under Besættelsen. Men det er *eleverne*, der kommer med det detaljerede indhold, jf. Storylinebogen, kap. 2.

Historie

Den historiske periode, som storylinen beskæftiger sig med er fra de første dage i april 1940 over Regeringens dimensionsbegæring d. 29. august 1943 til Befrielsen. Tyskland indledte d. 9. april en fredsbesættelse af Danmark. "Kontrakten" for fredsbesættelsen bestod i de "13 krav" og "4 punkter", den tyske Gesandt Cecil von Renthe-Fink afleverede til Udenrigsminister Peter Munch d. 9. april 1940 om morgenen. Den danske regering valgte at acceptere

vilkårene, og derved blev Danmark – i de første år – det mønsterprotektorat, som Hitler ønskede. Med stigende sabotage udviklede tingene sig, udleveringen af krigsmateriel, interneringen af kommunisterne, retssikkerheden, folkestrejker, til d. 29. august 1943, hvor regeringen indgav sin dimensionsbegæring til kongen. Eftersom tyskerne havde sat kongen ud af funktion, interneret på Sorgenfri Slot, kunne han ikke svare på den.

Herefter overtog departementscheferne styret under ledelse af Direktøren for Udenrigsministeriet, Nils Svenningsen. Danmark var uden regering, og efter d. 19. september også uden politi. Danmarks Frihedsråd tog den politiske ledelse af Modstandsbevægelsen, og pga. folkets enorme opbakning fik rådet en dominerende magt og samlede det illegale Danmark.

D. 4. maj 1945 kom Befrielsesbudskabet fra BBC. D. 5. maj 1945 trådte Befrielsesregeringen i funktion, og efter retsopgøret normaliseredes forholdene i Danmark langsomt i det nye Europa, 2. Verdenskrig havde skabt, med FN, Nato, Kold Krig, EF, EU osv.

Det er nødvendigt, at læreren har et vist overblik over Besættelsestiden og nyere Danmarkshistorie for at kunne gennemføre denne storyline, men ekspertviden er ikke nødvendigt. Kronologiafsnittet, side 41-45, er en kortfattet oversigt eller litteraturlisten side 46 med forslag til videre læsning.

Storylinemetoden og historie

Der er en iboende konflikt mellem storylineundervisning og historisk faktiske begivenheder, jf. Storylinebogen kap. 14. Formålet med denne storyline er at bevidstgøre eleverne om de dilemmaer, Besættelsestidens politikere stod i – altså en bevidstgørelse om den historiske ramme. IKKE hvad de faktisk gjorde, altså det historisk faktuelle.

Når eleverne i denne storyline bliver spurgt om, hvad deres politikere mon vil gøre i forhold til fx kommunist-interneringen, så er det deres svar, der respekteres, fordi det var det, der blev efterspurgt. Kun herigennem opnår eleverne ejerskab til historien, jf. Storylinebogen kap. 3. I ejerskabet ligger deres engagement – og heri deres læring. Så er det i forhold til storylineforløbet irrelevant, hvad der faktisk skete – *med mindre eleverne selv ønsker at vide det*.

Dette må og skal læreren holde sig for øje, før denne storyline gennemføres. Hvis lærerens intension er at give eleverne en dyb og historisk faktuel indsigt i Besættelsen, ved at læreren oplyser, og elever læser, så er *ikke* med storylineundervisning.

Lærere vil sikre, at eleverne får de faglige fakta. Ved at give eleverne informationerne om hvad der skete, mener nogle lærere at sikre den faglige kvalitet i undervisningen, som han er ansvarlig for.

I dette storylineforløb er det nærliggende at ville sikre, at eleverne fik en

faktuel viden om forhandlingspolitikken. Læreren *skal* og *må ikke* sidde med bagtanken om det. Han må ikke have et forudfattet indhold, han vil formidle. Meget forskning påpeger, at eleverne *netop ikke* lærer noget af denne form for undervisning¹. Fordelen ved at bruge storyline er, at eleverne nemmere får et engagementet – og derved en dybere forståelse af den historiske tid, Besættelsen.

Forhåbentlig vil eleverne begynde at interessere sig for, hvad de danske politikere *rent faktisk* gjorde, og læreren må gerne forsøge at provokere eleverne til det. I så tilfælde er det selvfølgelig naturligt at inddrage det historiske indhold – *efter* at eleverne har diskuteret, hvad deres politikere mon gjorde. Efterprøvning af virkeligheden kommer *altid* bagefter. I den situation er eleverne nået dertil, hvor deres nysgerrighed er vakt. Dermed er de åbne for læring. Hvis eleverne interesserer sig for dette, kan en række originale regeringshenvendelser og – udtalelser downloades, jf. side 4.

Det er *i den historiske ramme*, at storylinen forløber. Elevernes beslutninger respekteres, også selvom de er "historisk" forkerte. Men eleverne har selv "været i situationen", og derved har de mange gange nemmere ved at forholde sig til evt. fakta. Læreren skal søge, at eleverne synliggør, hvad konsekvenserne ville være en given handling. Det er fx sikkert, at de danske kommunister var havnet i tyske kz-lejre, hvis den danske regering ikke havde tilbudt

interneringen i Horserød. Det ansvar skal storylinens politikere bevidstgøres om.

Gennem engagementet opnår de den forståelse for den historiske ramme. Eleverne "styrker deres historiske bevidsthed".

Spørgekassen

Når eleverne kommer til læreren, er det en god idé at vende spørgsmålet tilbage: "Hvad tror du...?", "Hvor kan du finde ud af noget om..."? Eleverne lærer herved metoder til at tilegne sig ny viden og bevidsthed om relevante informationskilder.

Historisk politiske forhold er normalt noget, der ligger fjernt for teenagere, og derfor er det en god idé at indføre en "Spørgekasse" i forløbet, fx bare en planche på opslagstavlen, hvor eleverne undervejs i storylinen kan skrive spørgsmål, de undrer sig over eller gerne vil have mere viden om. Læreren kan jævnligt konsultere listen, og på den måde tænke elevernes undren direkte ind i storylinen. Med de rigtige nøglespørgsmål lærer eleverne at lære.

Storylinevæggen

Det er centralt i storylinen, at alt hænges op i klassen for at skabe et stimulerende læringsmiljø. Politikerne, ordrene, dokumenter osv. bør hænges op, efterhånden som det modtages og fremstilles. Det anbefales at inddrage hele væggen, så elevprodukterne følger storylinen².

² Jf. klasserummets indretning, Storylinebogen side 140ff

For overblikkets skyld er det en god idé at lade eleverne lave "overskrifter" til storylinens forskellige punkter.

Lærerens opgave

Lærerens opgave i denne storyline er også at agere tysk forhandler. Eleverne lærer, at Danmark faktisk forhandlede med tyskerne. Det var ikke alt, tyskerne dikterede. Derfor må læreren også være forhandlingsvillig over for elevernes forslag, må bøje af i kravene, forsøge at få noget andet til gengæld, og sandsynliggøre forhandlingsituationen. I nogle situationer er det foreslået, at eleverne forhandler med hinanden, og læreren kan tage stilling fra gang til gang.

De faglige mål

De eksempler på faglige mål, der er noteret i arbejdsskemaets højre spalte, fokuserer på historie. Mange af de faglige aktiviteter, der indgår i storylinen, kunne sagtens lægges ind i eller udbygges til dansk. Dette er helt op til læreren.

Forberedelse af forløbet

Inden forløbet sættes i gang, bør det overvejes, hvordan de forskellige punkter vægtes, og hvor lang tid, der skal bruges på forløbet. Notér evt. forventet tidsforbrug i arbejdsskemaets venstre spalte. Forløbet er tænkt til 8 ugers undervisning, hvor der lånes timer fra andre fag.

Nogle af storylinens punkter er historisk over længere tid, og her af strukturelle grunde ordnet i kapitler. Det er selvfølgelig

¹ Jf. Storylinebogen p. 66

muligt at køre dette mere kronologisk, jf. den kronologiske tidsoversigt, side 41-45.

Storylinen er omfattende, og det er bestemt ikke nødvendigt, at alle storylinens punkter gennemarbejdes lige grundigt. Ligeledes er det heller ikke sikkert, at alle 16 punkter tages med. Læreren kan vælge et bestemt fagligt fokus, klassen kan deles op i grupper, der hver især arbejder med forskellige dele af storylinen.

Undervejs i storylinen vil der opstå situationer, hvor storylinen *kan* tage en drejning i en anden retning end læreren havde forestillet sig, fordi eleverne bliver grebet af noget. Læreren så overveje, om der i forhold til forløbets målsætning skal skiftes retning eller bruges mere tid på et område.

Organisation

Mange af aktiviteterne i denne storyline foregår i en forestillet regering, hvor det er emnerne for diskussionerne, der er centrale, ikke hvem der er statsminister. Mange gruppedrøftelser foregår i fiktive partigrupper, hvor det igen er emnet og elevernes diskussion og bevidstgørelse, der er centrale, ikke partiet. Parti-identitet kommer undervejs, men er ikke noget, der bør lægges vægt på. Partigrupperne anvendes organisatorisk, ikke indholdsmæssigt, jf. side 15.

Kort beskrivelse af storylinen

Storylinen starter i de første dage af april 1940, hvor den danske Gesandt i Berlin, Kammerherre Zahle, hjemsendte de første advarsler om den forestående aggression. Her skal eleverne tage stilling til, hvad deres politikere vil gøre. Skal hæren alarmeres? Skal Tyskland kontaktes? Hvad ville konsekvenserne være med og uden kamp? Hvad med befolkningen?

Herefter følger den historiske dag 9. april 1940, hvor tyske tropper kl. 04.15 indledte operation "Weserübung Süd", besættelsen af Danmark. De officielle dokumenter afleveres. Bombeflyene høres tydeligt kredse lavt over hovedstaden, "OPROB" nedkastes, og politikere må tage stilling til tyskernes krav. Der laves en "Besættelses-kontrakt".

Som led i "Besættelseskontrakten" må politikere udarbejde nye retningslinjer for den danske hær og flåde. Hurtigt begynder tyskerne at forlange materiel udleveret, først anti-luftskyts, senere torpedobåde, Jyllands rømning, udlevering af Hærens materiel generelt, og til sidst hærens opløsning. Politikere stilles over for de tyske krav og må afklare deres holdning hertil, evt. forsøge at afvise eller forhandle med tyskerne, der i nogle tilfælde er forhandlingsvillige.

Straks fra Besættelsens start stiller tyskerne krav om ændringer retsvæsenet. Politikere må lave en overordnet målsætning for retsplejen. Hvordan skal Danmarks forhold sig til sager mod den tyske Værnemagt? Tyskerne kræver nye straffeformer, møde- og forsamlingsforbud, dødsstraf, osv. Da en dansk officer, Ørum, spion" fanges som spion i Tyskland, skal

politikere overveje om de vil forsøge at få ham udleveret for at undgå dødsstraffen. Politikere forhandler med tyskerne, hvorved der laves en generel retspraksis.

Pga. afskærelsen fra de normale import- og eksport-markeder manglede visse almindelige varer, allerede fra før Besættelsen. Politikere skal udarbejde mindstemål for almene fornødenheder, sæbe, kaffe, tobak, sukker, brød osv. Hvor lidt kan man klare sig for i det daglige. Skal nogle forsyninger forbeholdes bestemte grupper i samfundet, fx læger? Skal nogle varer forbeholdes byttehandel med udlandet?

Med bevidstheden om import/eksport-markedernes omlægning, skal politikere tage stilling til et tysk forslag om en Told- og Møntunion. 30. juli 1940 foreslog tyskerne en fælles dansk-tysk told- og møntunion. Politikere får det tyske udspil, som de må give svar på. Hvilke fordele ville den have for dansk erhvervsliv? Hvordan skal politikere forholde sig til beskæftigelsen? Told – og Møntunionen er et historisk eksempel på, at tyskerne var til at forhandle med, da unionen aldrig blev til noget.

Allerede fra april 1940 forlangte tyskerne dansk arbejdskraft stillet til rådighed for at bygge fæstningsværker, lufthavne m.v. Under de tyske trusler om tvangsudskrivning eller tysk arbejdskraft må politikere vurdere, hvad de skal gøre, dels i forholdet til udlandet, dels i forhold til arbejdsløsheden i Danmark. 9. april 1940 blev Danmark afskåret fra størstedelen af vores tidligere eksportmarkeder med stigende arbejdsløshed som følge.

Hvilke direktiver skal pressen have?
Allerede ved Besættelsen indførte tyskerne visse former for censur, men pressen var stadig dansk. Hvilke konsekvenser skal der være for overtrædelser? Politikerne udarbejder pressedirektiver, efter at have læst et eksempel på en "grov" artikel.

Efter det tyske angreb på USSR d. 22. juni 1941 forlangte tyskerne de danske kommunister fængslet og udleveret, og kommunistpartiet forbudt. Hvilke muligheder har politikerne for at bøje de tyske krav? Vil de gå med til at sætte dansk politi på opgaven? Konsekvenserne?

I løbet af 1942 begynder den stigende sabotage at påvirke forhandlingsrummet. Tyskerne forlanger, at statsministeren holder tale, og de stiller øgede krav til straf. Politikerne arbejder med forskellige sabotage-hæmmende initiativer.

Enkle af Danmarks gesandter erklærede sig uafhængige af Danmark d. 9. april 1940, senere fulgte flere. Tyskerne var i

staten ikke kontante over for primært Kauffmann i USA, da de ikke ønskede en amerikansk besættelse af Grønland. Hvordan forholder politikerne sig til aftaler, som han indgår med tysk fjendtlige magter?

I forbindelse med folkestrejken i august 1943 valgte de danske politikere at træde tilbage, mødt af de tyske krav, som storylinens politikere også stilles overfor. Hvad gør storylinens politikere i forhold til de tyske krav, og i forhold til den urolige befolkning?

Nogle få dage før den tyske aktion mod de danske jøder, blev danske politikere advaret om aktionen. Hvad gør politikerne? Skal tyskerne kontaktes? Skal der advares offentligt? Hvilke konsekvenser vil det have?

19. september 1944 opløste tyskerne det danske politi og sendte ca. 2000 danske betjente i kz-lejr. Tyskerne forlanger det danske politi rekonstrueret. Hvordan stiller politikerne sig over for det?

Storylinen afsluttes med Befrielsen, hvor det danske samfund skal til at fungere igen. Hvad er vigtigst at sætte i funktion igen? Også et evt. Retsopgør tages op her.

Boks 3: Storylinens hovedpunkter

- 1: Politikerne
- 2: Advarsler
- 3: 9. april 1940
- 4: Den danske hær
- 5: Retsvæsenet
- 6: Rationering
- 7: Told- og Møntunionen
- 8: Anlægsarbejder
- 9: Pressen
- 10: Kommunisterne
- 11: Sabotage
- 12: Forholdet til udlandet
- 13: Folkestrejke
- 14: Jødenatten
- 15: Politiet
- 16: Befrielsen

1. Politikerne

Eleverne skal i denne storyline forestille sig at være politikere i tiden omkring Besættelsen, og dette skal forældrene informeres om, fordi eleverne givet vil tale om det derhjemme. Derfor er det vigtigt i forældrebrevet at understrege, at storyline bygger på elevernes kvalificerede forestillinger mere end her historisk fakta. Sammen med logbøger og mapper deles forældrebrevet ud (Fil A).

Herefter giver læreren en kort historisk indføring i tiden *op til* det tyske angreb, jf. den kronologiske oversigt, side 41-45. *Den historiske tid, vi starter storylinen i, er starten af 1940. 2. Verdenskrig er brudt ud mellem England, Frankrig og Tyskland, efter det tyske angreb på Polen 1. september 1939. Siden Hitlers magtovertagelse i 1933 har tyskerne oprustet gevaldigt og har en stor og slagkraftig hær. Østrig, Tjekkoslavakiet og Polen blev hurtigt løbet over ende.*

Ud fra nøglespørgsmålene om en politikers karakteristika i starten 40'erne diskuterer eleverne i grupper, for at øge deres bevidsthed ved hinandens hjælp. Ved at lade eleverne diskutere det med hinanden, i stedet for at læreren holder foredrag, inddrages langt flere elever aktivt, og eleverne er som oftest ret dygtige til at sortere i hinandens forslag. Gruppernes forestillinger er ikke nødvendigvis 100 % korrekte, og læreren kan overveje at stille uddybende spørgsmål, for på den måde at lade eleverne selv overveje forslagene nærmere, men læreren skal ikke ty til at

"fjerne" elevers forkerte forslag. Det var elevernes forestillinger, der blev efterspurgt. Det er centralt for storyline, at eleverne har tillid at deres begrundende forslag er værdifulde. Måske vil nogle elever undersøge sagen nærmere, fx gennem bøger, og det skal læreren give lov til.

Boks 4: Løbende evaluering og logbog

For at gøre eleverne bevidste om deres egen læring, bør der evalueres dagligt, fx i *logbog*. Evalueringen bliver samtidigt *dokumentation* for klassens arbejde, og den vænner eleverne til at forholde sig til skoledagens gøremål. Logbogen er et arbejdsredskab, ikke en dagbog. Skriftliggørelsen af gruppernes aftaler, diskussioner m.m. øger elevens ansvar, og eleven oplever, at han/hun faktisk har indflydelse på arbejdsformer, fagligt indhold, osv. Derudover har den det vigtige sigte, at den gør elevens arbejde *betydningsfuldt*. Logbogen anvendes altså i det daglige arbejde.

Gennem evalueringer, der selvfølgelig skrives i logbogen, bevidstgøres eleven om læringen og undervisningen. Læreren bevidstgøres om, hvad der fungerer godt og mindre godt i undervisningen.

Med en samlet liste, lavet af klassens elever, skal eleverne herefter i gang med at fremstille hver sin politiker, som *de* med udgangspunkt i listen forestiller sig han(hun...) ser ud. Dukkerne laves som collagefigurer på A5, og biografikortet (Fil B) udfyldes. Læreren summer rundt og taler med de enkelte elever om deres figur. Punktet afsluttes med præsentationen af de forskellige politikere, og figurerne hænges op sammen med biografikortet under en overskrift. Punktet evalueres.

Lad fx eleverne i stikordform svare på nogle af disse spørgsmål i logbogen

*Hvad har vi/jeg arbejdet med?
Hvad vidste jeg i forvejen?
Hvad har jeg lært?
Hvordan har jeg lært det?
Er der noget, jeg synes, jeg burde have lært?
Hvad vil jeg gerne lære nu?
Hvordan kan jeg komme til at lære det?*

Hvordan og hvor meget logbogen bruges i den daglige undervisning, er selvfølgelig op til den enkelte lærer. Et storylineforløb som dette kan være anledningen til at indføre logbog i den daglige undervisning, hvis den ikke allerede bruges.

For supplerende læsning: Dam, Leni (2000)

STORYLINEPUNKT	NØGLESØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
1. Politikerne		Læreren fortæller, at klassen skal i gang med en storyline, hvor eleverne skal forestille sig at være danske politikere under den tyske besættelse 1940-1945. Logbog, mapper og forældrebrev deles ud. Han fortæller kort om den historiske baggrund og skriver spørgsmålene på tavlen:	Klassen	Logbog, mapper og forældrebrev (FIL A.)		Lytte
Lærer(e) <i>Dette på alle arbejds-skemaer</i>	Hvad tror I kendetegner en dansk politiker i 40'erne? Hvilken type er han? Hvordan mon han ser ud? Alder? Påklædning? Køn? Andet?	Eleverne diskuterer nøglesørgsmålene et ad gangen. Der noteres i logbogen. Læreren summer rundt og stiller evt. spørgsmål til elevernes overvejelser. Grupperne fremlægger deres liste, som læreren skriver på samlet liste uden gengangere	Bordgrupper, ca. 4 elever Gruppevis præsentation af liste i klassen	Logbog. Evt. flipover eller på tavlen	Liste: En politikers kendetegn	Indsigt i samfundsforhold Bevidstgøre hinanden Diskussion Mundtlig formidling Stille spørgsmål Prioritere Give overblik
Tid	Hvordan ser din politiker ud? Tøj? Baggrund, uddannelse, alder og karriere i politik? Hvorfor er han gået ind i politik?	Ud fra listen skaber eleverne hver især lave deres egen politiker som dukke. Figuren tegnes på A5, klippes ud, gives hår beklædes, i forhold til listen over politikeres karakteristika. Biografikortet udfyldes og hænges op sammen med politikeren. Et par elever laver en overskrift til væggen.	Individuelt i bordgrupperne	A5-karton, garn, stofrester, tuscher, lim, m.v. Logbog Fil B	Collage-politiker med biografikort Overskrift: Politikerne	Personkarakteristik Bevidsthed om påklædningens signaler. Overvejelser om politikeres uddannelse
	Hvordan vil du præsentere din politiker?	Eleverne præsenterer afslutningsvist deres politiker. De andre noterer i logbogen.	Klassen	Logbog	Præsentation af politikerne	Lytte, skrive stikord Kendskab til de andre politikere

2. Advarsler

Punktet starter uden for storylinens univers, og dette skal eleverne bevidstgøres om. Grunden til at det anbefales at træde "uden for" storylinen i forbindelse med orienteringen om den dansk-tyske Ikke-Angrebspagt fra 1939 er, at politikerne i det fiktive univers selv sagt *er* klar over pagtens eksistens og jernmalmsimporten, mens eleverne ganske givet ikke er det.

Den dansk-tyske ikke-angrebspagt, indgået i 1939 (Fil C) uddeles, og i grupper gennemgår eleverne pagten. Det er centralt i storylinemetodikken at lade eleverne drage deres egne konklusioner, og derfor skal eleverne selv diskutere pagten. Læreren svarer naturligvis på elevernes evt. spørgsmål: "Hvordan kan du selv finde ud af noget om det...?". "

Herefter skal grupperne diskutere, hvorfor Danmark mon indgik denne pagt med Tyskland? Evt. minder læreren om den *korte* orientering fra storylinens første punkt og uddyber, at tyskerne importerede store mængder jernmalm fra Nordsverige (Kiruna – vis på kort) til rustningsindustrien. Denne orientering er bevidst kort, da det centrale i

denne storyline er elevernes forestillinger, ikke historisk fakta, om end den tyske import af jernmalm fra Sverige skal med, da den kan bruges i elevernes overvejelser om ordrer til hæren m.v. Eleverne skal ligeledes i grupper overveje Danmarks geografiske placering i forhold til Tyskland, England og Kiruna i Nordsverige.

Tilbage i storylinens univers kaldes Regeringen til samling, da den danske marineattaché ved Gesandtskabet i Berlin, Frits Hammer Kjølens, er på sit månedlige besøg. Læreren har lavet en collagedukke af Marineattachéen, evt. et billede af Marineattachéen (Fil D). Kjølens informerer Regeringen om "store tyske troppekonzentrationer" i Nordtyskland, uden han vil afsløre sine kilder, eller kan uddybe det. Han har blot opsnappet oplysningen. Storylinens politikere må nu diskutere, hvordan de vil forholde sig til de noget løse rygter.

Med Zahles indberetning af 4. april 1940 (Fil E), som udleveres til eleverne, bliver rygterne mere konkrete. Zahles indberetning afleveres med kurér, fx en for klassen

udenforstående, skolesekretæren eller lign. Indberetningen gennemgås i grupper, og læreren uddyber evt. spørgsmål fra eleverne. Det er her en god idé at vende spørgsmålet tilbage til eleven.: "Hvad tror du mon,...?" Efter gennemgangen af indberetningen i grupperne samler læreren elevernes overvejelser op. Læreren stiller ligeledes uddybende spørgsmål: Hvilke fordele ville Tyskland have af at besætte Danmark? Skal Tyskland kontaktes?

Den Øverstbefalende for den danske Hær, General Prior (Fil F) – igen læreren – får foretræde for Regeringen – eleverne – og anbefaler, at reserven indkaldes til "en kort øvelse". Prior oplyser, at der lige nu er ca. 15.000 soldater i aktiv tjeneste. Politikerne må diskutere – først i grupper og derefter i klassen – hvad der skal gøres. Efter at have vendt og drejet de forskellige forslag til, hvad der kan gøres, og især en overvejelse af konsekvenserne, vedtager Regeringen ordrer til hæren, evt. kontakter til Tyskland, evt. meddelelser til befolkningen.. Disse hænges op, og der laves en overskrift til punktet.

Punktet evalueres.

STORYLINEPUNKT	NØGLESØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER	
2. Advarsler		Ikke-angrebepagten uddeles, og eleverne gennemgår den. Læreren svarer på evt. spørgsmål.	Bordgrupper (3-4 elever)	Fil C		Læse historisk tekst. Kildebevidsthed	
	Hvorfor mon denne pagt blev indgået?	Læreren orienterer kort om jernmalmsminerne i Kiruna i Nordsverige og minder om den historiske situation med krigens udbrud. Ud fra nøglespørgsmålets diskussion i grupperne, samler læreren tanker på flipover eller på tavlen.	Klassen Bordgrupper		Elevernes tanker om baggrunden for pagten.	Lytte, skrive stikord Historisk baggrundsindsigt Diskussion af og indsigt i pagt-slutninger	
	Er det et grundlag en politiker kan handle ud fra? Hvad skal der ske?	Regeringen sammenkaldes d.1/4, da Marineattaché Kjølser (læreren) oplyser om store troppekonzentrationer i Nordtyskland. Politikerne må forholde sig til de løse rygter.	Klassen Bordgrupper	Dukke/ billede af Kjølser Fil D		Bevidsthed om rygters betydning i politiske sammenhænge Kildebevidsthed	
	Skal de væbnede styrker sættes i alarmberedskab? Hvilke signaler ville det sende til Tyskland? Hvad ville konsekvenserne være med og uden kamp? Skal reserven indkaldes? Skal befolkningen orienteres? Hvorfor?	Zahles advarsel af 4. april 1940 modtages pr. kurér et par dage efter og dels ud. Eleverne læser teksten i grupperne. Læreren skriver nøglespørgsmålene på tavlen, og eleverne diskuterer spørgsmålene. General Prior foreslår at indkalde reserven. Læreren samler gruppernes overvejelser op, elever og lærer stiller evt. uddybende spørgsmål til grupperne.	Klassen Bordgrupper	Fil E		Læsning af historisk dokument Udbygge indsigt i væsentlige historiske begivenheder Indsigt i efterretninger Overvejelser om hærens rolle i et lille land Diskussion Argumentation	
		Der vedtages ordrer til hæren og evt. meddelelser til folket.	Klassen Bordgrupper Klassen	Dukke/ billede af General Prior Fil F		Ordrer til hæren og evt. meddelelser til folket.	

3. 9. april 1940

For at markere, at der "sker noget", låser læreren døren til klassen før timen, hvor storylinepunktet "Den 9. april" starter. I klassen deler læreren det tyske "Aufzeichnung" ud (Fil H) sammen med det tyske "Memorandum" (Fil I). Disse dokumenter blev overgivet daværende Udenrigsminister Peter Munch d. 9. april kl. 4.10, af den tyske gesandt Cecil von Renthe-Fink, og er gengivet med oprindelig stavning. Læreren har lavet en dukke, evt. et billede (Fil G), af Renthe-Fink, da læreren må agere tysk forhandler over for eleverne, når de har sat sig ind i kravene.

Døren låses op, og "Renthe-Fink" forklarer, at Tyskland har valgt at besætte Danmark for at beskytte det mod England. Undervejs i det følgende forløb kaster læreren et antal "OPROB" (Fil J) ud ved eleverne, og fortæller, at bombeflyene kredser over København. En evt. lydfil med bombefly ville øge effekten. Herefter arbejder eleverne med de historiske dokumenter. Først skal de læse dem og forstå dem, dernæst i grupper skal de diskutere, hvad de som ansvarlige politikere vil gøre. Læreren skal være opmærksom på, at det er elevernes forståelse af dokumenterne, der efterspørges, ikke lærerens egen. Selvfølgelig skal evt. misforståelser rettes, og læreren skal hjælpe med at forklare

dokumenterne, *hvis* eleverne spørger, men læreren må ikke pådutte eleverne sin forståelse eller den historiske forståelse.

Hvis nogle elever forsøger at "forhandle" om kravene, må læreren vurdere, om tråden skal tages op. Ellers henvises blot til de tyske bombefly. Lidt afhængigt af hvordan diskussionen i grupperne udvikler sig, kan læreren ved at henvise til den utålmodige Renthe-Fink og bombeflyene, skynde på eleverne, men de skal have tid til at sætte sig ordentlig ind i dokumenterne. Læreren kan i denne sammenhæng arbejde med notatteknik. Det vigtige er, at holde eleverne fast i en systematisk læsning. Evt. stiller læreren centrale forståelsesspørgsmål – "Hvilke grunde giver tyskerne til besættelsen?" "Hvordan ønsker de, at Danmark skal være styret?" osv. Grupperne udarbejder et resumé af dokumenterne.

Klassen skal relativt hurtigt blive enige om "at gå med til kravene". Storylinen må her gerne vise, at der ikke var noget valg i forhold til at bøje sig for de tyske krav. At politikerne kunne have valgt at træde tilbage er noget helt andet. Men eleverne må ikke være i tvivl om, at der er alvor bag kravene.

Hvis eleverne foreslår, at politikerne træder tilbage, skal læreren tage tråden op og spørge ind til konsekvenserne af beslutningen. "Hvad ville fordelene være for

befolkningen, hvis I blev"? "Hvad kunne der mon ske, hvis I gik"? Historisk set er der ikke noget der tyder på, at regeringen overvejede det seriøst i forbindelse med d. 9. april 1940, selvom det i visse kredse i befolkningen blev et ønske, for at skabe "norske tilstande".

Hvordan skal der svares på kravene er centralt. Her skal eleverne komme med forslag til forskellige måder at svare på. Igen diskuteres dette i mindre grupper, før det vedtages i klassen, hvad der svares – evt. fordeles arbejdet med skriftlige svar. Undervejs må eleverne overveje, om der i svaret skal henvises til Ikke-angrebepagten, eller om det er forkerte signaler at sende

Befolkningen skal også orienteres. Læreren skal huske eleverne på, at Befolkningen også har modtaget "OPROB" som flyerblade, og at det efter tysk krav er blevet læst op i radioen. Herefter udarbejder eleverne en "meddelelse til befolkningen", ligesom politiet skal have ordrer ud fra de tyske krav. Læreren skal henlede elevernes opmærksomhed på evt. konsekvenser af meddelelsen. Hvordan undgås panik?

Punktet evalueres. Evt. kan originale udtalelser downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det. (Fil ORG I).

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER	
3. 9. april 1940		Læreren uddeler det tyske "Memorandum" og "Aufzeichnung" på bordene. Evt. afspilles lyde af propelfly	Døren er låst. Eleverne venter udenfor.	Fil H Fil I Evt. lyd af bombefly			
		Eleverne lukkes ind, og Renthe-Fink gør opmærksom på hvem han er. Han fortæller, at Tyskland har overtaget beskyttelsen af Danmark mod engelske overgreb og beder politikerne sætte sig ind i de udleverede dokumenter.	Klassen			Forestille sig en historisk situation Læsning af historiske dokumenter	
	Hvordan sikrer I, at I fuldt ud forstår kravene? Hvad synes I er det vigtigste?	Eleverne arbejder med dokumenterne ud fra nøglespørgsmålene. Undervejs smider læreren "OPROB" rundt, og fortæller at bombeflyene smider det ud over København. Der laves et resume af teksterne.	Bordgrupper		Fil J Logbog	Resume af dokumenter	Indsigt i væsentlige historiske begivenheder Baggrundsforståelse for senere opfattelse af 9. april 1940 Drage det vigtigste frem
	På hvilke måder kan I svare?	Resuméerne gennemgås kort, hvorefter der skal tages stilling til svar. Det er vigtig at gøre noget ud af, at der kan svares på forskellige måder. Forskellige muligheder diskuteres, og et svar vedtages.	Bordgrupper		Logbog Papir		Sætte sig selv i en historisk situation
	Hvad svarer I? Er det en idé at henvise til ikke-agrebspagten?		Grupper fremlægger Klassen		Papir, evt. edb-lokale.	Svar til tyskerne	Bevidsthed om forskellige måder at svare på
Hvordan vil I forklare befolkningen, hvad der er sket? Ordre til politiet?		Tyskerne forlanger, at der udsendes en proklamation til befolkningen. Eleverne udarbejder denne, sammen med ordre til politiet. Vedtages og hænges op.	Bordgrupper Klassen	Papir, logbog	Meddelelse til befolkningen og ordre til politiet	Bevidsthed om offentlige formuleringer og deres konsekvenser	

4. Hæren

Dele af storylinepunktet om hæren kan gennemføres som noget af det første, hvis læreren ønsker at lægge vægt den politiske situation i forhold til den danske hær i perioden op til Besættelsen. Omkring det tyske angreb på Polen d. 1. september 1939, havde hæren indkaldt 36.000 mand fra reserven og – ifølge dansk sædvane – erklæret sig neutral, jf. Kronologi-afsnittet s. 41-45. Reserven blev dog relativt hurtigt hjemsendt igen, og med øgede bevillinger til hær og flåde og Rigsdagens erklæring d. 19. januar 1940, var der flere tegn på, at politikerne i hvert tilfælde udadtil ville signalere vilje til at forsvare neutralitet.

Hovedvægten i dette storylinepunkt ligger på de tyske krav om udlevering af materiel og deres krav til den danske hær i øvrigt. Fra de officielle dokumenter fra d. 9. april ved eleverne, at tyskerne havde tænkt sig, at hær og flåde kunne fortsætte med visse ændringer. Læreren kan vælge at tage disse krav op kronologisk i forhold til andre af storylinens punkter, jf. oversigten s. 8. Det centrale er problemstillingen med tyske krav

om udlevering af materiel. Hvordan forholder politikerne sig til det, dels i forhold til Tyskland, dels Danmark, dels udlandet? Jf. boks 5 om evt. "Parti-grupper"

Læreren skal optræde som tysk forhandler. Historisk set var tyskerne til at forhandle med i forhold til hæren, om end de også stillede ultimative krav og senere satte magt ind bag dem (fx 29. august 1943). Læreren må derfor være forhandlingsvillig, ikke for at opnå de historisk korrekte resultater, men for at give eleverne en indsigt i forhandlingspolitikken. Samtidig skal læreren også give udtryk for, at tyskerne ville tage dem, hvis de ikke opnåede et eller andet – evt. kan læreren oplyse om, at det skete, efter fx nej til at udlevere torpedobåde.

Princippet om at lade eleverne diskutere valgmulighederne går igen i de forskellige situationer, der tages op under dette punkt. Eleverne skal ikke nødvendigvis nå frem til samme svar hver gang. Læreren kan også vurdere, om alle nøglespørgsmålene skal bruges hver gang, eller om de skal

fordeles på de forskellige tyske krav.

Læreren kan udvælge et par enkelte elever, der skal agere repræsentanter fra hær eller flåde. Disse laver en ny dukke, og giver så hæren og flådens mening til kende over for politikerne. Rådgiverrollen kan gå på tur blandt flere elever.

Bevidst tages hæren og flådens rolle d. 29. august *ikke* op, da der i den situation ikke var noget at forhandle om – tyskerne brugte magt. Læreren kan – og skal – tage datoen op senere, men eleverne svar skal respekteres lige nu.

Punktet evalueres.

BOKS 5: Partigrupper

Af organisatoriske grunde kan punktet også bruges til at introducere en form for partigrupper, for at vise eleverne, at der også blev forhandlet i Regeringen. De danske politikere var – og er – sjældent enige, og ved at lade eleverne finde

sammen i partier, kan forståelsen for forhandlingssituationen uddybes. Læreren må koordinere, at disse grupper ikke bliver for store – 3-5 elever. Partierne kan udarbejde en indstilling til forsvarspolitik, som *eleverne* ser eller opfatter dette, men det er ikke et krav.

Partigrupperne anvendes for at organisere. I de efterfølgende situationer må partiet først have en indstilling, og efterfølgende diskuterer Regeringen sig frem til en løsning.

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
4. Hæren	<p>Eksempler på nøglespørgsmål</p> <p>Hvilke forskellige svar kunne I give tyskerne? Hvilke svar har I lyst til at give dem? Hvad ville konsekvenser af jeres svar mon være? Hvem kunne ellers patruljere der? Hvilke situationer kunne I forstille ske, hvis søværnet patruljerer? Hvordan kunne man vise utilfredshed, uden at provokere for meget? Hvordan kunne I mindske tyskernes krav?</p>	<p>Læreren optræder i det følgende som tysk forhandler og stiller krav Elever – eller læreren kan også optræde som politikernes rådgiver i militære anliggender. Der laves dukke, evt. bare ansigt.</p> <p>Nøglespørgsmålene skrives på tavlen. Politikerne diskuterer dem, og Regeringen vedtager et svar til tyskerne, der hænges op. Læreren sikrer sig, at eleverne også har diskuteret <i>konsekvenserne</i> af svaret. Logbogen anvendes til noter.</p> <p>Forslag til krav</p> <p>Tyskerne forlanger i 2 omgange dansk antiluftskyts udleveret (15. og 24. april 1940),</p> <p>I maj 1940 forlanger de dansk patruljering ved broerne.</p> <p>5. februar 1941 forlanger tyskerne 12 torpedobåde med fuld udrustning udleveret.</p> <p>29. november 1942 forlanger General von Hanneken Jylland, samt alle våben udleveret.</p>	<p>Klassen</p> <p>Evt. rådgivere fra hær og flåde</p> <p>Grupper, evt. "parti-grupper", jf. boks 5, s. 16</p> <p>Klassen</p>	<p>Dukke/ billede af Renthe-Fink (Fil G)</p> <p>Logbog</p>	<p>Partiernes forslag og Regeringens svar.</p>	<p>Bevidsthed om tyske krav under Besættelsen</p> <p>Indsigt og forståelse for forhandlingspolitikken</p> <p>Indsigt i politisk forhandling</p> <p>Udvikle personligt værdigrundlag i forhold til historisk bevidsthed.</p> <p>Diskutere værdier</p>

5. Retsvæsenet

Som et resultat af samarbejdspolitikken og oprettelsen af "Statsadvokaturet for særlige anliggender" d. 15. april 1940 bevarede de danske politikere i det store hele retshåndhævelsen på danske hænder, også i sager vedr. Værnemagten og sabotage frem til d. 29. august 1943, hvor tyske militærdomstole overtog. Prisen var skærpede straffe og i flere tilfælde direkte Grundlovsbrud. Undervejs i Storylinen berøres flere af grundlovsbruddene, fx kommunistinterneringen, presse censuren, m.fl. I dette afsnit tages de væsentligste andre brud på retssikkerheden op.

Danmarks Riges Grundlov af 1920 – der var gældende under Besættelsen – kan downloades som Word-dok. (Fil K). De relevante paragraffer er fremhævet.

Arbejde med Samarbejdspolitikken er én måde at bevidstgøre eleverne om Grundlovens funktion generelt, og det er derfor oplagt at inddrage den i undervisningen. punktet skal altså bevidstgøre eleverne om det at have en fremmed magt, der blander sig i interne retsforhold.

I den fiktive storylineverden *er* politikerne klar over Grundlovens funktion, mens eleverne nok skal bevidstgøres om den. Derfor starter dette punkt igen "uden for" Storylinen, med at eleverne fokuserer på Grundloven, jf. side 12. Evt. er punktet berørt under "9. april 1940", da der i det tyske "Aufzeichnung" er krav om censur (punkt 11).

Herefter tages i storylinens univers problemstillinger i forhold til retssikkerheden op. Der indledes med en generel "politisk" diskussion, hvor eleverne skal afklare med sig selv og med hinanden, hvordan de ønsker retshåndhævelsen, og især hvilke straffe de som politikere *ikke* vil være med til. Renthe-Fink (læreren) lader politikerne forstå, at det væsentligste element for at holde tyskerne i ro og overlade retshåndhævelsen til de danske domstole, er en **meget** håndfast linje fra de danske politikere.

Efter den principielle diskussion tages så en række historiske sager op, hvor de danske politikere blev nødt til at gå på store kompromisser med retsopfattelsen for at beholde den på danske hænder.

Arbejdet kan organiseres, så eleverne i grupper arbejder med forskellige sager, eller de kan tages en for en i klassen. Eleverne bliver mødt med et tysk krav, og skal forholde sig til, om de vil gå med på kravet, forsøge at forhandle eller afvise det. Læreren – eller en udvalgt gruppe af elever – agerer tysk forhandler – han er altså til at forhandle med i de fleste af sagerne. Fx afviste regering og konge dødsstraf for sabotage d. 27. maj 1940, uden det fik konsekvenser, mens man kraftigt måtte forhøje straffene for gerninger begået mod "fremmed magt i landet" – sabotage. Oberstløjtnant Ørum anholdelse i Berlin førte til det Andet Straffelovstillæg, der lovgav med tilbagevirkende kraft

Elevernes beslutninger og love sættes op på storylinevæggen under relevante overskrifter.

Punktet evalueres. Evt. kan de originale Straffelovstillæg downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det (Fil ORG II).

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER	
5. Retsvæsenet	Hvordan kan I undgå, at tyskerne overtager retshåndhævelsen? Hvordan sikrer I bedst danske statsborgere mod tyskerne? Er der straffe, der skal udelukkes?	Læreren skriver nøglespørgsmålene, og uddyber, at spørgsmålene skal ses i lyset af, at tyskerne overvåger beslutninger nøje. Læreren lægger især vægt på, hvilke straffe, politikerne <i>ikke</i> vil være med til. Der fremlægges i "Regeringen". En principiel beslutning vedtages.	Klassen	Flipover eller tavle		Diskussion Prioritere Forholde sig til menneskesyn Uddybe forståelse for en nation	
	Vil I gå i konflikt med tyskerne på dette krav? Hvilke ordrer skal politiet have?	Forslag til sager Tyskerne forlanger forbud mod offentlige møder (12. april 1940). Lov vedtages evt. Senere demonstrerer de danske nazister og kræver regeringsmagten.	Parti-grupper	Logbog		Principiel beslutning om straf	
	Hvilken straf synes I ville være rimelig at gå med til? Hvad med grundlovens § 84 Hvad kan I gøre? Hvad gør I?	Tysker oplyser, at danskere "modvirker" Tyskland med negative udtalelser. De forlanger handling med henvisning til "De 4 punkter". Emnet diskuteres i forhold til Grundloven, evt. lov.	Klassen	Papir	Logbog/papir	Evt. lov Ordre til politiet	Indsigt i demokrati Diskutere, prioritere Forståelse for "forsamlingsfrihed" i et demokratisk samfund" Vurdere, argumentere
	Hvordan kunne I forhandle? Vil I gå med til det? Hvad kunne I tilbyde?	Tyskerne forlanger spionage og sabotage dømt ved tysk krigsret = dødsstraf (27. maj 1940). Politikerne forhandler, og der vedtages evt. en lov.	Klassen i grupper eller én gruppe		Logbog/papir Fil H Fil K	Evt. lov	Forståelse for "ytringsfrihed" i et demokratisk samfund" Forståelse for Grundlovens funktion
	Er det i orden med jer? Hvilke muligheder har I? Hvad kunne I tilbyde?	Tyskerne meddeler, at en dansker er anholdt i Tyskland og vil blive henrettet for spionage (7. december 1940). Evt. forhandling og evt. lov.	Klassen i grupper eller én gruppe		Logbog/papir	Evt. lov	Diskussion af menneskesyn og dødsstraf i et demokratisk samfund Bevidsthed om lov med tilbagevirkende kraft, og et lands jurisdiktion.

6. Rationering

Arbejdet i dette punkt munder ud i, at storylinens politikere laver rationeringslove.

For at bevidstgøre eleverne om, hvad rationeringen under Besættelsen indebar for den danske befolkning, startes igen uden for storylinen. Eleverne skal hver lave forskellige lister, der skal fremme deres opmærksomhed på det liv, de har i dag.

Først laver hver elev en top ti -liste over de ting, de holder allermost af. Dernæst en top ti -liste over de mest livsnødvendige ting. Listerne fremlægges og bruges til en snak om det liv, vi har i dag, hvor fx mad på bordet er en selvfølge.

Dernæst skal eleverne lave lignende lister, mens de forestiller sig at leve under Besættelsen. Dette laves i grupper, så eleverne kan diskutere de tvivlspørgsmål, der givet opstår, og på den måde bruge hinanden. Listerne hænges op.

Fortsat uden for storylinen fortæller læreren kort om dansk import/eksport lige før Besættelsen, jf. boks 6.

BOKS 6: Dansk import/eksport

Læreren fortæller: *Ved den tyske Besættelse d. 9.april 1940 var 60 % af Danmarks eksport og 50 % af importen til og fra ikke-tysksindede lande. Danmarks primære eksport var landsbrugsvarer, og de to største aftagere var England og Tyskland. Danmark importerede især olie, benzin, foderkorn (40 % af det samlede forbrug), gødning, uld, bomuld, gummi og jern – og kul (alene 80 % af det danske kulforbrug var import). Pga. krigen er det ikke nemt at transportere varer fra land til land. Mange skibe blev angrebet og sænket.*

Herefter skal eleverne sætte sig i tyskernes sted, for at øge elevernes bevidsthed om den situation, de som politikere under Besættelsen står i. Eleverne skal som *tyskere* først opstille retningslinjer for dansk import og eksport til og fra både tysk-sindede, allierede, og neutrale lande (fx Sverige).

Efter de tyske krav er besluttet – og "meddelt Regeringen" som krav, fortæller læreren kort om de mangelvarer i Danmark, krigen har resulteret i, jf. boks 7:

BOKS 7: Varemangel i Danmark

Læreren fortæller: *I Danmark er der mangel på kaffe, te, kakao, margarine og smør, brød og mel, sæbe og især brændsel, kul, benzin, el og gas. Til gengæld er der masser af sukker, og der er også kød til rådighed. Sverige har brændsel (træ), men mangler til gengæld sukker.*

Med disse oplysninger er eleverne parate til som politikere at udarbejde love for varerne i Danmark, så det sikres at alle får lige meget af det, der er livsnødvendigt. Desuden skal de også prioritere, hvem der fx har mest brug for benzin. Det er ikke sikkert, at eleverne anvender de rigtige begreber, fx rationering. Læreren kan vælge at lære dem ordet.

Læreren kan vælge at gå yderligere i dybden med emnet rationering, ved fx at lade eleverne arbejde med daglige mindstemål for forskellige fødevarer, fx kød, grønt, brød, gryn. Læreren kan stille yderlige nøglespørgsmål: "Hvor meget mad skal hver indbygger mindst have om dagen? Eleverne kan evt. efterleve dem bare en dag.

Punktet evalueres. Evt. kan diverse tabeller og datoer for rationering downloades, såfremt eleverne interesserer sig for det (Fil ORG III).

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
6. Rationering		Eleverne laver top-10 lister over ting de holder af og livsnødvendige ting, jf. s. 20.	Individuelt i grupper	Logbog Papir	Top ti-liste i dag	Bevidsthed om livskvalitet i dag
	Hvordan mon denne liste havde set ud, hvis I levede under Besættelsen? Hvordan mon liv var dengang?	Eleverne laver de samme lister, set ud fra et liv under Besættelsen. De to sæt lister sammenlignes, og bruges til en generel drøftelse om livsvilkår under Besættelsen, først i grupper, så i klassen.	Grupper på 2-3 elever Klassen Bordgrupper Klassen	Logbog Papir	Top ti-liste dengang	Forestillinger om livskvalitet under besættelsen Diskussion
	Hvilke ordrer giver I de danske politikere i forhold til import og eksport af varer?	Læreren fortæller kort om dansk import/eksport og beder eleverne forestille sig, de var tyske magthavere i Danmark under Besættelsen. Eleverne laver tyske krav. Fremlægges.	Klassen Bordgrupper Klassen	Boks 6, side 20. Logbog Papir	Tyske krav for import/eksport	Se historien fra flere vinkler. Udvikle historiebevidsthed
	Hvordan sikre, at alle danskere får mad? Hvordan undgå at det kun er de rige, der har råd, eller et sort marked?	Tilbage i storylinen fortæller læreren om mangelvarer i Danmark (boks 7). Politikerne skal komme med forslag til, hvordan der sikres mad til alle, og hvordan store prisstigninger undgås.	Partigrupper	Boks 7. Logbog Papir	Forslag til "Mad til alle"	Historiske fakta fra Besættelsen Indsigt i politikeres opgaver og ansvar Demokratisk dannelse
	Skal sukker spises her – eller sælges til Sverige?	Dernæst skal de tage stilling til om sukker skal bruges som handelsvare eller for at sikre danskerne.	Partigrupper	Logbog	Indstilling til sukker	Politisk indsigt
	Hvem SKAL køre?	Der opstilles retningslinjer for kørsel, biler, tog, bus, m.v.	Partigrupper	Logbog Papir	Transport-retningslinjer	Prioritere
	Hvordan ser lovene ud?	Arbejdet munder ud i, at der laves rationeringslove og lov for sukkeret.	Regeringen	Papir	Rationerings- og sukkerlov	Udbygge indsigt i væsentlige historiske forhold

7. Told- og møntunionen

Som et eksempel på et tysk forslag, der ikke blev til noget, skal politikerne i dette punkt tage stilling til et evt. økonomisk samarbejde mellem Danmark og Tyskland i en Told- og Møntunion.

Tyskerne foreslog d. 30. juli 1940 en dansk-tysk told- og møntunion. Udkastet underkaster Danmark. Kongen nægter kategorisk, og 23. august 1940 afvises forslaget.

Med EU og Euroen har eleverne nok en idé om, hvad et økonomisk samarbejde kan betyde, men for at trække deres forestillinger frem i bevidstheden, indledes med en kort gruppesance, hvor eleverne "underviser" og bevidstgør hinanden. Læreren samler op på elevernes forslag.

Inden det tyske forslag til unionen udleveres, skal eleverne arbejde med konsekvenserne af en evt. union, så de er bevidste om princippet. Fra punktet om Rationering har eleverne kendskab til afbrydelsen af de normale danske import-/eksport-markeder. Evt. skal læreren minde om dette, før eleverne diskuterer fordele og ulemper ved et evt. økonomisk samarbejde med Tyskland, så de også har mulighed for at drage handlen ind i deres overvejelser. Det er vigtigt at eleverne vurderer

konsekvenserne af deres politikeres svar, i forhold til den danske produktion, til Tyskland, som udgør en magt i Danmark, men også over for de allierede. Boks 8 skrives på tavlen og eleverne kopierer det til deres logbog.

Regeringen overbringer dens principielle indstilling. Hvis det er en afvisning, må læreren overveje, om tyskerne presser på fra højere sted – fx kunne den tyske Udenrigsminister henvende sig – eller om Renthe-Fink truer med konsekvenser – fx forlanger større tyske rationer på bekostning af danske, eller om slet og ret, at tyskerne dropper forslaget, som de gjorde under Besættelsen efter den danske afvisning. Læreren skal overveje dette nøje, da der er mulighed for at give eleverne indsigt i, at tyskerne var til at forhandle med i visse sammenhænge, samtidig med at det også viser respekt for elevernes svar. På den anden side var de danske politikere også under tysk "tryk", og det kan tale for at presse på. Læreren må vurdere dette ud fra sine elever og det konkrete forløb.

Efter det danske principielle svar udleveres det tyske forslag til Told- og Møntunionen (Fil L).

Politikerne gennemgår den. Den indeholder svære ord, som godt nok er forklarede, men læreren skal nok hjælpe. Desuden optræder læreren som "rådgiver", spørger ind til grupperne, Regeringen vedtager et svar til Tyskland, efter igen at have vurderet de forskellige konsekvenser.

Hvis politikerne svarer ja, kan læreren synliggøre konsekvenserne, med fx en stærkt undrende britisk regering, erhvervslivet, osv.

Punktet evalueres. Elevernes overvejelser om konsekvenser bør være centrale. Evt. kan de danske originale svar til tyskerne downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det (Fil ORG IV).

Boks 8: Skema til konsekvens-analyse

Forslag til svar	Konsekvens for dansk produktion	Konsekvens, Tyskland	Konsekvens, de Allierede	Vurdering

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
7. Told- og Mønt-unionen	På hvilke måder tror I at lande kan arbejde sammen økonomisk? Hvad er fordele og ulemper mon?	Eleverne diskuterer og laver hver en liste over økonomiske samarbejdsformer og deres fordele og ulemper. Listerne præsenteres i klassen. Læreren konkluderer herudfra.	Bordgrupper/ Parti-grupper Klassen Klassen	Logbog Planchepapir Boks 8	Lister over økonomisk samarbejde	Bevidstgørelse Samfundsindsigt Diskussion
	Hvilke fordele og ulemper ville det mon have for landet og dansk produktion? Hvilke konsekvenser kunne et nej / ja have i forhold til Tyskland / de allierede?	Læreren spørger: Politikerne laver en liste med fordele og ulemper og en "konsekvens-analyse" af mulige svar i et skema. Når grupperne er færdige præsenteres skemaerne for Regeringen. Regeringen vedtager en generel officiel holdning, der overbringes til Renthe-Fink.	Bordgrupper/ Parti-grupper Parti-grupper i Regeringen Regeringen	Flipover / tavle Logbog Skema	Regeringens holdning	Vurdere konsekvenser Bevidsthed om sprogets muligheder og betydning i politik Indsigt i demokratiske beslutningsprocesser
	Konsekvenser? Hvilke svar kunne jeres politikere give? Hvad svarer de? Er der noget I synes skal ændres i det tyske forslag?	Herefter udleveres det tyske udspil, som politikere gennemgår. Igen skal konsekvenserne for Danmark vurderes. Politikerne tager stilling til forslaget, stiller evt. ændringsforslag, som Renthe-Fink (læreren) forholder sig til.	Parti-grupper i Regeringen Regeringen	Fil L Logbog	Evt. ændringsforslag	Læsning af historisk dokument Politisk konsekvensanalyse Forhandling
	Hvilket svar giver I endeligt til Tyskland?	Efter evt. forhandling svares endelig på det tyske forslag. Tysk reaktion meddeles.	Regeringen / partigrupper	Papir	Endeligt svar	Forståelse for samarbejdspolitik konsekvenser

8. Anlægsarbejder

I dette punkt skal storylinens politikere forholde sig til "samfundsøkonomiske problemstillinger" over for moralske.

Orientering til læreren:

På den ene side steg arbejdsløsheden i Danmark i løbet af Besættelsens første år til næsten 16 %, jf. boks 9., pga. det tyske forbud mod handel med tysk fjendtlige stater, hvilket fra den ene dag til den anden fjernede 60 % af Danmarks eksportmarkeder og 50 % af importmarkederne, primært England. På trods af en øget eksport til Tyskland, i øvrigt finansieret af Nationalbankens "Clearingskonto" og dermed af Danmark selv, så medførte Besættelsen markante ændringer i dansk arbejdsliv med forringet levestandard og flere uden arbejde.

Boks 9: Arbejdsløshed	
1939	11,1 %
1940	15,8 %
1941	9,1 %
1942	6,3 %
1943	4,6 %
<i>Kilde: La Cour</i>	

På den anden side var tyskerne meget interesseret i dansk arbejdskraft til de store forsvarsanlægsopgaver, primært i Jylland. De store danske entreprenører takkede nej til den direkte tyske henvendelse om

anlægsarbejderne. Tyskerne henvendte sig så til den danske regering for at få arbejdskraft, med truslen om enten at importere arbejdskraften fra Tyskland, hvorved den danske stat ville gå glip af store skatteindtægter og en fortsat stor arbejdsløshed m.v., eller direkte tvangsudskrive danske arbejdere, hvorved Udenrigsministeriets eneret på kontakt med tyskerne ville tabes, og uden indflydelse på deres løn- og arbejdsforhold. Herefter lagde regeringen pres på danske firmaer, (fx 15. april 1940, WKT-sagen og Fil Org V) for at få dem til at påtage sig opgaverne med at anlægge flyvepladser, havne og kystsikringsanlæg. Resultatet var, at arbejdsløsheden faldt, jf. boks 9 (alene i 1944 var 60.000 danskere beskæftiget med at bygge tyske forsvarsanlæg). Med det betød også, at Danmark hjalp Tyskland i krigen. WKT-firmaets direktører blev i øvrigt frikendt for værnemageri under Retsopgøret.

Storylinen

Eleverne skal nok bevidstgøres om, hvorfor det er et politisk problem med arbejdsløshed (sociale udgifter, manglende skatteindtægter). Eleverne kan diskutere det, eller læreren kan styre et lille rollespil, hvor klassen elever er befolkningen. Jo flere arbejdsløse elever, desto større manglende skatteindtægter, for på den måde at synliggøre den noget abstrakte problemstilling. Men læreren skal ikke

orientere eleverne om de faktiske forhold før eleverne selv spørger om det.

Overvejelserne om dansk arbejdskraft i tysk tjeneste skal storylinens politikere sættes i. De økonomiske vismænd orienterer Regeringen om den stigende arbejdsløshed, pga. forbuddet mod handel med tysk fjendtlige lande. Arbejdsløsheden er steget med næsten 5 % i Besættelsens første år. Den tyske Gesandt henvender sig til Regeringen og brokker sig over, at danske firmaer har sagt nej til at anlægge byggerier for dem. Han forlanger dette og truer med at importere arbejdskraft fra Tyskland eller tvangsudskrive dansk arbejdskraft.

Herudfra må politikerne lave retningslinjer for danske firmaers udførsel af anlægsopgaver for den tyske værnemagt. Nogle elever kan evt. gå sammen om at forestille sig at være direktører for danske firmaer, og de må så diskutere, hvordan de forholder sig til problemet fortjeneste og arbejde for tyskerne, de kan give deres syn til kende over for politikerne.

Læreren skal efterfølgende reagere ud fra elevernes beslutning, fx med "tysk tilfredshed", tvangsudskrivning med befolkningens reaktion herpå, eller lign. og

Punktet evalueres med fokus på Danmarks rolle under Besættelsen.

Evt. kan historiske tekster om anlægsarbejderne downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det (Fil ORG V).

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
8. Anlægsarbejder	Hvorfor mon politikerne er meget optagede af arbejdsløshed?	Læreren stiller nøglespørgsmålet. Eleverne diskuterer og opstiller en liste med forslag, som de begrundes. Grupperne fremlægger, og deres lister hænges op. Læreren kan evt. visualisere problemet med korte rollespil.	Evt. nye grupper eller partigrupper Klassen Klassen	Logbog A3-papir	Lister: Arbejdsløshed Evt. rollespil	Samfundsøkonomiske overvejseler og -bevidsthed. Visualisering, udvikle forestillingsevne Indføring i samfundsøkonomi
	På hvilke måder kunne de danske politikere mon bekæmpe arbejdsløsheden?	De økonomiske vismænd (læreren) advarer Regeringen om en stærkt stigende arbejdsløshed, pga. faldende eksport. Læreren stiller nøglespørgsmålet, og eleverne laver forslag til politiske tiltag, der kunne hjælpe på problemet.	Regeringen Partigrupper	A3-papir Logbog	Forslag til tiltag mod arbejdsløshed	Samfundsøkonomiske overvejseler Strategiske overvejseler
		Den tyske Gesandt Renthe-Fink (læreren/dukke) får foretræde i Regeringen. Han retter et voldsomt angreb mod danske entreprenører, der har sagt nej til at udføre anlægsarbejder. Han truer med tysk arbejdskraft eller tvangsudskrivning.	Regeringen	Fil G		Viden om den tyske besættelse og indsigt i forhandlingspolitik
	Hvilke ordrer kunne I give firmaerne? Hvad ville konsekvenserne være for dem / Tyskland og udlandets syn på Danmark?	Ud fra nøglespørgsmålne skal politikerne vedtage love eller cirkulærer til danske entreprenører. Først arbejdes i grupper, for derefter at lave en Regeringsproces om – beslutning om problemet og konsekvenserne heraf.	Partigrupper Regeringen	Logbog Papir	Regeringsbeslutning om firmaers arbejde for tyskerne	Strategiske overvejseler Gruppetidssession – større diskussionsforum Politisk indsigt Kendskab til forhold mellem lande

9. Pressen

I dette punkt skal politikerne udarbejde retningslinjer for den danske presse.

Orientering til læreren

Et af resultaterne af samarbejdspolitikken var, at den danske presse frem til 29. august 1943 var uden direkte tysk styring.

Udenrigsministeriets Pressebureau var mellemed mellem tyskerne og pressen. Det udsendte et væld af cirkulærer til pressen for at bevare dansk kontrol. Tyskerne overvågede nøje udviklingen og klagede jævnligt. Uoverensstemmelser afgjordes af "Pressenævnet", der var blevet oprettet på pressens eget initiativ. I grovere tilfælde kom tyskerne med fx krav om chefredaktørens afgang. Disse krav blev som oftest efterkommet, for på den måde at undgå den direkte censur. Efter d. 29. august 1943 var der direkte tysk censur, efter Bests berømte tale med "dette latterlige lille land". Ifølge Werner Best selv anvendte han ikke disse ord³, men sagde "at det var latterligt", hvis den danske presse troede de kunne skrive hvad de ville... "Dette latterlige lille land" er kommet til at stå som et direkte udtryk den tyske besættelsesmagts opfattelse af Danmark.

Storylinen

Også dette punkt starter uden for storylinen, med at eleverne bevidstgøres om pressens funktion i et demokrati. Læreren henleder elevernes opmærksomhed på emnet gennem første nøglespørgsmål. Igen er det elevernes

³ Werner Best: Danmark i Hitlers Hånd. Holkenfeldt 1989

syn på sagen, der efterspørges, og læreren skal derfor være opmærksom på at undgå (for kraftige) korrektioner af elevernes opfattelser. Eleverne vil givet selv sortere i forslagene, når grupperne fremlægger deres forslag. For at lade alle komme til, kan grupperne komme med et forslag ad gangen.

Videre skal eleverne berøre deres eget syn på pressens funktion. Nyhedsformidling vil optræde, måske mere i forhold til sport end til politik... Læreren summer rundt for at orientere sig om, hvad eleverne kommer med af forlag, mens grupperne diskuterer. Han skal afholde sig fra at tage punktet op på klassebasis. Eleverne skal i første omgang berøre det – læreren kan sende vende tilbage til det, når elevernes politikere arbejder med retningslinjer for pressen.

Inden for storylinens univers skal elevernes politikere igennem den principielle diskussion om pressens opgaver og styring i det besatte Danmark.

Diskussionen af "styringen" kan tages som en "Regeringsdebat", hvor partier først afklarer partiets linje, dernæst fremlægger det i Regeringen med efterfølgende debat.

Nu har eleverne været igennem nogle principielle overvejelser om pressen. Læreren minder om "De 13 krav" og "4 punkter" (Fil I), hvorfra eleverne ved, at tyskerne stillede visse krav til pressen (11. krav og 2. punkt).

Undervejs i diskussionen om partiets syn på pressen påvirkes sagen af 2 filer, der udleveres til eleverne. Først den tyske presseattaché, Meissners tale til pressen (Fil M) for at "advare" politikerne om, at tyskerne holdt et vågent øje med pressen.

Læreren skal ikke gå i dybden med talen, men sørge for, at eleverne er bevidste om dens indhold. Ligeledes udleveres Gunnar Helweg-Larsens berømte leder fra Kristeligt Dagblad om "bøgenonnellarverne". Eleverne får på denne måde et indblik i de 2 sider af sagen.

Arbejdet munder ud i, at Regeringen vedtager et cirkulære til pressen, om hvad de må og hvad de ikke må. Dette kan forløbe som en "rigtig" Regeringsdebat, med ordstyrer, ordfører osv.

Læreren bevidstgør eleverne om konsekvensen af deres politikeres beslutning. Fil O kan anvendes – hvis det passer ind i storylinen – til at vise eleverne, at tyskerne til sidst overtog kontrollen med den danske presse fuldstændigt, efter Bests berømte tale med "dette latterlige lille land".

Punktet evalueres. Evt. kan et originalt presse-cirkulære downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det (Fil ORG VI).

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
9. Pressen	Hvorfor mon ytringsfrihed er vigtigt for og i et demokrati?	Læreren spørger: Eleverne opstiller grunde, som fremlægges, fx 1 ad gangen, for at alle kommer til. De andre elever "sorterer".	Grupper Klassen	Logbog A3-papir	Liste: Ytringsfrihed	Opmærksomhed Bevidstgørelse om fundamentalt princip i et demokrati
	Hvad er pressens opgaver for jer?	Grupperne diskuterer sig frem til en liste.	Grupper	Logbog Papir	Liste: Presseopgaver	Samfundsbevidsthed
	Hvad tror I, at politikerne synes pressens opgaver er? Hvorfor er der mon forskel?	Eleverne opstiller deres politikeres syn på pressens opgaver i det besatte Danmark. Eleverne sammenligner med egen liste. Læreren minder om "13+4" og henviser til Grundloven og spørger:	Partigrupper	Logbog Papir Liste: Presseopgaver Fil I Fil K § 84	Liste: Politikers syn på presseopgaver	Forestillinger om politisk syn på pressens opgaver
	Hvem skal styre den danske presse og hvorfor?	Eleverne debatterer spørgsmålene for at afklare "partiets holdning". Undervejs udleveres først "Meissners tale til pressen" for at vise, at tyskerne blandende sig, senere "Larver-lederen" for at vise et eksempel fra aviserne. Arbejdet munder ud i en afklaring af partiets syn på pressen.	Partigrupper	Logbog Fil M		Debat Bevidstgørelse af holdninger
	Hvordan kan I undgå at tyskerne overtager kontrollen med pressen?		Evt. 2 partigrupper sammen for afveksling	Fil N		Historisk dokumentlæsning Kendskab til måde at omgå censur
	Hvilke retningslinjer udarbejder politikkerne til den danske presse?	Efter en Regeringsdebat, hvor partierne fremlægger deres syn på emnet, vedtager Regeringen retningslinjer for pressen, efter afstemning. Læreren gør opmærksom på evt. tyske reaktioner på vedtagelsen, fx Bests tale	Partigrupper			Partiets syn på pressen
			Regeringen / klassen		Regeringsbeslutning: Retningslinjer for pressen	Demokratisk dannelse. Forholden sig til demokrati Indsigt i forhandlingspolitik Bevidsthed om konsekvenser
				Fil O		

10. Kommunisterne

I dette punkt berøres de meget kritiske episoder under Besættelsen, der var forbundet med de danske kommunister: Interneringen, afbrydelsen af diplomatiske forbindelser med Sovjet, forbuddet mod kommunistpartiet og Anti-kominternpagten. Eleverne er måske ikke klar over Sovjetunionens daværende eksistens, og læreren oplyser om det og fortæller *kort* om landet og kommunisterne.

Klassen kan samlet arbejde med de forskellige episoder, der tages op, eller læreren kan dele klassen ind i grupper, der arbejder med hver sit område.

Punktet er et af de mere vidtgående under Besættelsen, og det er muligt, at eleverne ønsker, at deres politikere skal træde tilbage. Læreren kan i så tilfælde "lade kongen nægte dette", eller han kan søge at synliggøre konsekvenserne af det – de danske kommunister ville alle være end i tysk kz-lejr. Læreren må overveje dette inden punktet sættes i gang, afhængigt af hvordan han forestiller sig forløbet skal fortsætte.

D. 22. juni 1941 erklærede Tyskland Sovjetunionen krig, som "sædvanligt" på trods af en Ikke-angrebspagt, indgået mellem Tyskland og Sovjet d. 23.-24. august i Moskva. Efterfølgende forlanger tyskerne de danske kommunister udleveret, inklusive de 3 kommunistiske Rigsdagsmedlemmer, og partiet forbudt, og Danmark inviteres til

at tiltræde Anti-kominternpagten. I det efterfølgende forløb inddrager læreren relevante Grundlovsparagraffer, jf. boks 10.

BOKS 10: Grundlovsparagraffer

§ 42: Rigsdagens ukrænkelighed

§ 56: Rigsdagsmedlemmernes ukrænkelighed

§ 76: Religiøs og politisk sikkerhed

§ 78: Krav om dommerkendelser

§ 85: Foreningsfrihed

Politikerne – eleverne – skal forholde sig til dels det tyske pres og en vurdering af konsekvenserne, såfremt, de tyske krav afvises. Læreren agerer tysk forhandler og *er* forhandlingsvillig, ikke ud fra de historiske hændelser, med ud fra den konkrete situation med eleverne. Læreren skal optræde med den bagtanke, at tyskerne *var* interesserede i en demokratisk og lovlig dansk regering, samtidig med at de stillede kravene for at få dem opfyldt. Læreren (Renthe-Fink) må gerne presse politikerne og anvende "trusler".

Der er næppe tvivl om, at de danske kommunister var blevet sendt i tysk kz-lejr, hvis de danske politikere ikke havde tilbudt at internere dem. Disse konsekvenser må læreren søge at synliggøre, og eleverne skal

medtage dem i deres politikeres overvejelser, men elevernes beslutninger respekteres. Efterfølgende kan læreren så "informere" om, hvad der så "skete".

I forbindelse med Anti-kominternpagten ønskede den tyske Udenrigsminister Ribbentrop den danske tiltrædelse, af prestigemæssige årsager over for de øvrige pagtsluttende lande og udlandet, men især som led i en indbyrdes magtkamp med SS-lederen og Reichführer Himmler, under hvem *alle* andre besatte lande sorterede. Derfor må læreren være mere villig til at gå med på evt. elevforslag om ændringer i pagten, for på den måde at bevidstgøre eleverne om et af de mange forhold, der gør sig gældende i politik.

I efterbehandlingen og evalueringen af punktet kan læreren inddrage de faktiske resultater af tiltrædelsen, især hvis storylinens politikere også tiltræder pagten. Det førte til de første store og demonstrationer i København, med voldsomme sammenstød mellem demonstranter og det danske politi.

Punktet evalueres. Evt. kan et originale dokumenter vedr. kommunisterne og Anti-kominternpagten downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det(Fil ORG VII).

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER	
10. Kommunerne	Hvad gør jeres politikere? Hvilke muligheder har I Grundloven? Udlandet? Kan I imødekomme de tyske krav uden at udlevere dem?	Den tyske Gesandt Renthe-Fink (dukke/billede) at Tyskland og Sovjetunionen er i krig. Han (læreren) forlanger, at politiet anholder alle danske kommunister, udleverer dem til tyskerne, forbyder Kommunistpartiet og afbryder forbindelsen til Sovjet. Læreren spørger: Partierne diskuterer. Undervejs gør "embedsmænd i ministeriet" opmærksom på Grundlovens relevante paragraffer, som eleverne må inddrage i diskussionen. Forholdet til udlandet, især Sovjetunionen, inddrages. Ordre udstedes.	Klassen / Regeringen	Fil G		Forståelse for kriges betydning i indre politiske forhold Indsigt i internationale forhold Kendskab til Grundlovens funktion og indhold Taktiske overvejelser	
	Hvordan forholder I jer til det tyske krav? Hvilke signaler kan I / vil I sende med erklæringen? Hvordan lyder jeres erklæring?	Endvidere forlanger Renthe-Fink en regeringserklæring udsendt om Danmarks syn på krigen. Eleverne udarbejder en erklæring, hvor signalværdier diskuteres indgående. Efter debat vedtages en erklæring.	Partigrupper	Regeringen	Logbog Papir	Regeringsordre	Skriftlig formulering Lytte aktivt og stille spørgsmål Bevidsthed om moralske og etiske overvejelser i forhold til at ville nå et mål Opmærksomhed på spørge- og fremlæggelsesstrategier
	Hvad svarer I på det tyske brev? Kunne I forhandle med tyskerne? Konsekvenser? Hvordan lyder jeres regeringserklæring?	Senere modtager Regeringen et tysk forslag om tiltrædelse af "Anti-kominternpagten". Forslaget bliver med breve et krav, og Regeringen tager stilling efter partidiskussion. Der udsendes en erklæring om tiltrædelsen (afvisningen). Læreren følger op.	Regeringen	Regeringen / partigrupper	Fil P Logbog Fil Q Papir	Regerings-erklæring om krigen Regerings-erklæring om pagten	Læsning af pagter Indsigt i det tyske pres og politikernes forhandling under pres. Formulere sig om historiske episoder

11. Sabotage

I dette punkt berøres et andet af besættelsestidens store områder, sabotagen. Eleverne skal dels arbejde med lovmæssige initiativer til bekæmpelse af sabotagen, og de skal formulere henvendelser til folket.

Orientering til læreren

Den generelle folkestemning var absolut mod sabotagen indtil omkring sommeren 1943, og de illegale organisationer gik i starten meget stille med dørene og reklamerede ikke for den udadtil. Den organiserede sabotage blev i starten udført af især kommunisterne, og også de var internt uenige om det hensigtsmæssige i den. Først i staten af 1943 begyndte de at opfordre til den udadtil. Derfor havde Vilhelm Buhl størstedelen af befolkningen bag sig, da han holdt den så berygtede anti-sabotagetale 2. september 1942.

BOKS 11: Sabotager under Besættelsen			
	Københavns-området	Provinsen	I alt
1940	3	7	10
1941	2	17	19
1942	34	88	122
	<i>Jan- juni</i>		21
	<i>Juli</i>		14
	<i>August</i>		29
1943	372	597	969
1944*	251	616	867
1945**	132	555	687
I alt	794	1880	2674
*sabotagestop fra januar til april 1944 ** fra januar til maj Kilde: La Cour			

Storylinen

Eleverne skal forholde sig som politikere til den stigende sabotage. Læreren kan bruge det antal år fra boks 11, som han synes er passende, dels i forhold til storylinen, dels i forhold til historisk fakta (regeringen trådte tilbage 29. august 1943). Det anbefales at bruge tallene til og med 1942.

Den tyske Gesandt Renthe-Fink (Fil G Ikon) får meget oprevet foretræde for Regeringen, fx (*læreren må gerne spille sur og gerne uden at trække vejret*):

"Jeg skal meddele, at danske terrorister har lige sprængt i tog ved Espergærde, og vi forlanger OMGÅENDE initiativer fra jer ansvarlige politikere for at komme denne terrorisme, med sabotager mod forretninger, fabrikker, mod benzin- og oliedepoter og mod jernbanerne til livs, så de uansvarlige galninge kan lære at sådan opfører man sig ikke i et demokratisk samfund og hvis der ikke sker noget NU så skal vi nok selv behandle dette rakkerpak efter fortjeneste. Jeg har lige fået de seneste tal og det kan ikke være rigtig, at sådan en samling amatører til dansk politi ikke kan mere ved det. Der skal ske noget og der skal ske noget NU!!!. Jeg vi have bevogning af togene, og jeg vil have bevogning af virksomheder. Brug jeres militær til noget fornuftigt. Disse sindssyge idioter skal ikke give den danske befolkning gode idéer. Hvis I vil fortsætte som regering, så skal der ske noget NU".

Efter dette "vredesudbrud" må politikerne handle. Først og fremmest skal de tage nogle lovmæssige initiativer til at beskytte virksomheder og tog bedre. De må også hjælpe statsministeren med at formulere en tale til befolkningen. Arbejdet kan evt. deles op i grupper, så nogle elever arbejder med loven, andre med talen

Læreren melder tilbage på politikernes handlinger som Renthe-Fink UNDERVEJS, fx med ros af initiativerne eller kritik, så de har mulighed for at korrigere. Som lærer gør han måske opmærksom på ulemper ved at lade fx militæret stå for bevogtningen – han kan instruere de evt. elever der spiller rollen som repræsentant, at gøre opmærksom på muligheden for væbnet konfrontation med fx engelske agenter, om politikerne ønsker dette?

Midt i det hele deler læreren sabotagetalen ud (Fil R) og fortæller, at en flygtet dansk politiker netop har holdt denne tale i radioen. Der skal ikke umiddelbart gøres mere, talen inddrages for at presse eleverne.

Efter loven og talen er vedtaget i Regeringen evalueres punktet med eleverne. Evt. kan et originale taler, love og opfordringer m.v. om sabotage downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det (Fil ORG VIII). Endvidere kan hele boks 11 anvendes til at give eleverne et begreb om sabotagens udvikling og omfang.

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
11. Sabotage	Hvad forlangte han egentligt? Hvad kan jeres politikere gøre for at opfylde kravene?	Renthe-Fink (læreren med dukke) får foretræde for Regeringen og forlanger handling omgående over for sabotagen. Eleverne opsummerer de tyske krav. De opstiller handlemuligheder og tager stilling til dem, først i partiet, så i Regeringen. Læreren optræder som rådgiver.	Klassen / Regeringen Parti-grupper	Fil G Boks 11: Renthe-Finks vredesudbrud Logbog	Tyske krav	Lytte Forholde sig til beskeder trods vreden Bevidstgørelse af hørt tekst. Diskussion og moralsk/etiske overvejelser.
	Hvad kan de gøre for at beskytte virksomhederne bedre?	Grupperne opstiller hver en liste med handlemuligheder og konsekvensovervejelser, i forhold til dels vagterne, fx politiet, militæret eller frivillige, dels udlandet, jf. boks 8 side 22. Evt. kan nogle elever agere repræsentanter fra politi og hær, så eleverne forhandler med hinanden. Midt i det hele hører de Møllers tale via BBC og den indgår i de fortsatte overvejelser. Partierne fremlægger deres forslag og Regeringen vedtager en lov om beskyttelse af virksomhederne.	Partigrupper i Regeringen Evt. repræsentant for politi og militær Regeringen	Logbog Fil R Papir	Lister med handlemuligheder og konsekvens Lov om beskyttelse af virksomheder	Indblik i politisk strategi og taktik Strukturere Etiske og moralske overvejelser Forhandle Viden om faktiske forhold fra Besættelsen Kendskab til samarbejdspolitikken
	Hvordan kunne statsministeren mon henvende sig til folket? Hvad siger han?	"Statsministeren" skal henvende sig til folket. Eleverne må formulere statsministerens tale, som opføres i klassen af en af eleverne.	Grupper på 3-4, evt. 1 gruppe, mens øvrige laver andet	Papir	Statsministerens tale til folket	Kendskab til samarbejdspolitikken og mundtlig formulering

12. Udlandet

I dette punkt skal eleverne arbejde med de omkostninger, det havde for Danmark at samarbejde med tyskerne. De skal kende udlandets syn på Danmark, og de skal – som regering i det tyskbesatte Danmark – reagere på den danske Gesandt i Washington, Henrik Kauffmanns handlinger.

Orientering til læreren

Samarbejdspolitikken havde sin pris. Blandt i forhold til udlandet, hvor især selvfølgelig Rusland havde et meget negativt syn på Danmark. Som direkte følge af samarbejdspolitikken blev Danmark først officielt erklæret allieret d. 7. maj 1945, da Sovjet som det sidste af de 3 stormagter gik med.

På Grønland forløb 2. Verdenskrig fredeligt. Det blev ikke besat af tyskerne, om end de havde enkelte ekspeditioner deroppe, bl.a. for at etablere en vejrstation. Ekspeditionen var i kamp med amerikanske tropper d. 4. oktober 1944, jf. Kronologi, side 42ff. Øen var dog ikke helt uinteressant for de krigsførende parter. Den eneste kryolit-mine i verden lå i Ivigtut i Grønland. Kryolit er et råstof, der bruges til at fremstille aluminium. En del af eksporten gik i forvejen til USA. Desuden lå øen strategisk i forhold til evt. amerikanske togter over Europa, så der var en vis interesse for øen.

Storylinen

Eleverne skal starte med at udarbejde generelle retningslinjer for deres politikeres gesandter i udlandet, efter den tyske besættelse. Hvordan skal de forholde sig? Fokus skal være på, hvad der signaleres – er Danmark stadig frit? Er regeringen selvstændig osv.

Ordet Gesandt kan forklares som "ambassadør", evt. uddybes med en forklaring på en gesandts opgaver – repræsentere landet og dets interesser i udlandet.

Læreren præsenterer herefter eleverne for den danske Gesandt i Washington, Henrik Kauffmann (Fil S) og fortæller, at han allerede d. 9. april 1940, da nyheden om den tyske Besættelse var nået til USA, erklærede, at han *"ikke føler sig forpligtet til at adlyde ordrer fra en dansk regering afgivet under tysk tryk... Som Repræsentant for min Konge og mit Land vil jeg arbejde for én eneste Ting: Genoprettelsen af et frit og uafhængigt Danmark. Mange vil arbejde med mig, og jeg ved, at vi skal naa vort Maal"*.

Eleverne skal nu vurdere, om det er noget de som politikere vil reagere på. Er det vigtigt? Skal det ignoreres eller blæses op? Hvad er smartest i forhold til Kauffmann og til tyskerne?

Et år senere orienterer Kauffmann politikere om Overenskomsten med USA om Grønlands forsvar – den udleveres til eleverne (FIL U). Læreren fortæller kort, at Grønland ikke var besat, og med et kort

bevidstgøres eleverne om dets placering i forhold til USA og det tyskbesatte Europa.

Eleverne skal nu forholde sig til overenskomsten, dansk suverænitets over Grønland, den voldsomme tyske vrede og krav. De må formulere forskellige erklæringer, hvor fokus skal lægges på taktiske overvejelser, især i forhold til tyskerne, men også de allierede og Kauffmann. Læreren kan evt. spørge, hvordan man kan fyre en person, der ikke er dansk statsborger... Igen må elevernes svar respekteres, også selvom de måske er alternative. Læreren skal holde ret hårdt på de tyske krav i evt. forhandlingssituationer, men der må gerne være plads til elevinput. Kauffmann blev fx ikke frataget sit statsborgerskab, men fyret blev han. Han nægtede at komme hjem, og USA anerkendte ham som fri og uafhængig gesandt, og gav ham råderet om danske midler i USA. Som fri gesandt tiltræder han Atlanterhavsdeklerationen d. 2. januar (Fil U). Dette skal politikere afslutningsvist forholde sig til og reagere på. Evt. kan eleverne inddeles i grupper, der arbejder med de forskellige områder.

Punktet evalueres. Evt. kan de officielle regeringserklæringer i forbindelse med Kauffmann downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det (Fil ORG IX).

STORYLINEPUNKT	NØGLESØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
12. Udlandet		Eleverne mindes om, at Danmark "lige" er blevet besat og spørger:	Klassen			Arbejde ud fra forestillingsbilleder
	Hvilke ordrer giver I danske ambassadører i udlandet? Hvad vil I signalere?	Eleverne diskuterer retningslinjer for gesandternes arbejde og "opførsel", nu hvor Danmark er besat. Der enes om et punktprogram.	Partigrupper	Logbog	Retningslinjer for gesandter	Sætte sig i en historisk situation og handle derudfra Diskussion, politiske overvejelser.
		Eleverne præsenteres for regeringens gesandt i USA og hans erklæring 9. april. Konsekvenser af handlinger diskuteres. Evt. reaktion behandles i Regeringen	Regeringen	Papir		Indblik i politisk strategi og taktik
	Er det noget I vil reagere på?		Regeringen	Fil S	Evt. reaktion	Vurdere konkrete begivenheder og handling
		Læreren fortæller om Grønlandsoverenskomst med USA. Renthe-Fink kræver Kauffmann hjemkaldt og fyret, hans formue konfiskeret, ham dømt for landsforræderi og frataget sit statsborgerskab. Der svares.	Partigrupper	Logbog		Indsigt i forhandlings-situationen under Besættelsen
	Vil I det? Hvordan kan I det?		Regeringen	Fil T	Svar på tyske krav Kauffmanns hjemkaldelse	Læse historiske dokumenter
		Også en officiel udtalelse og reaktion over for USA. Eleverne diskuterer dels som de vil, dels udformningen af hjemkaldelsen, udtalelsen og reaktionen over for USA. Alle vedtages i Regeringen	Partigrupper	Evt. Fil G/ dukke af Renthe-Fink		Svare taktisk
	Hvad er det vigtigste at få sagt? Hvordan kan I formulere det?		Regeringen	Logbog	Officiel udtalelse	Formulere sig i og om en historisk kontekst.
Hvad så? Muligheder? Reaktioner?		Partigrupper	Papir	Reaktion over for USA		
		Regeringen	Logbog	Reaktion på afvisning, USA's anerkendelse og deklARATION	Viden om faktiske forhold fra Besættelsen	
		Partigrupper	Fil U		Overveje	
		Regeringen	Papir			

13. Folkestrejke

I dette punkt fokuseres på Folkestrejken i 1943. Elevernes politikere vil blive informeret om udviklingen i Danmark og vil blive stillet over for originale tyske krav. Historisk valgte den danske regering at indsende sin dimensionsbegæring til kongen, mødt af de tyske krav. Her gik grænsen. Det er ikke sikkert at storylinens politikere vælger dette. Læreren må gerne forsøge at påvirke eleverne med at synliggøre nogle mulige konsekvenser af at blive eller gå, i denne sammenhæng fx "hvordan forestiller I jer at kunne være regering, når folket så markant er mod jer?", eller fx var det tænkeligt, at det danske politi havde nægtet at være med til at fange danskere, der ville blive dømt til døden, osv., i en reel diskussion. Hvis eleverne beslutter noget andet, respekteres dette.

Storylinens politikere modtager informationer om de stigende uroligheder rundt om i Danmark (læreren fortæller ud fra kronologi-afsnittet, side 41-45, fra 28. juli 1943, hvor Folkestrejken startede i Odense, til Optøjerne i Odense igen d. 17. august 1943 – uden selvfølgelig at fortælle om det tyske krav om danske svar). Den nye tyske rigsbefuldmægtigede, Dr. Werner Best (Fil V), forlanger, at regeringen sætter militæret ind. Dette må politikerne forholde sig til. Konsekvenserne skal analyseres, især det moralsk-etiske i beslutningen. Andre muligheder overvejes og foreslås Best (læreren med dukke). Læreren er her forhandlingsvillig.

Uanset hvad, så udvikles strejkerne, og urolighederne spreder sig. Flere byer inddrages, og Regeringen modtager en note fra Best, de må svare på. Læreren spørger ind til gruppernes diskussioner, med fokus på konsekvenserne af svaret, både over for tyskerne, men også over for befolkningen.

Læreren fortæller videre om strejkernes spredning til Nordjylland, Århus, Helsingør og Korsør og om Forum, jf. kronologi-afsnittet (til og med 26. august 1943). Dette resulterer i det tyske ultimatum, der afleveres til eleverne (Fil W), som eleverne må forholde sig til.

I grupper gennemgår *eleverne* det. Kravene må systematiseres, og eleverne må tage stilling til dem enkeltvis. Eleverne skal også prøve at forhåndsvurdere den tyske reaktion på de evt. svar. Læreren må søge at få eleverne til at synliggøre mulige konsekvenser af svar – fx om de vil være med til dødsstraf, m.v. Der afgives et svar til tyskerne, og konsekvenserne drages, alt afhængigt af, hvad eleverne beslutter.

Dernæst fortæller læreren om de danske officerers internering, og proklamationen om militær undtagelsestilstand (Fil Y) udleveres. Eleverne skal igen systematisk gennemgå den, for derefter i Rigsdagen at vedtage videre handlinger. Implicit i undtagelsestilstanden ligger, at regeringen afsættes midlertidigt, så hvis eleverne ikke beslutter det, så sker det med denne – det skal læreren gøre opmærksom på. Den nye situation er altså, at der ikke er en

fungerende dansk regering. Her kan læreren så vælge at slutte storylinen.

Eleverne har næppe dybt kendskab til forholdet mellem embedsmænd og politikere. Læreren ridser situationen op – fx med de officielle regeringserklæringer i forbindelse med de tyske krav, herunder Regeringens afskedsbegæring til Kongen, som kan downloades (Fil ORG X). Dermed indledtes en ny periode – Departementschefstyret.

I storylinen er det ikke nødvendigt at fremstille nye figurer, da de fleste "tidligere" regeringsmedlemmer i en eller anden grad forsat spillede en rolle, efter regeringens adgang. De efterfølgende punkter kan fortsættes sådan, hvor de tidligere regeringspolitikere så optræder som rådgivere for embedsmændene.

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
13. Folkestrejke		Fra Odense modtages meldinger om uroligheder. Læreren fortæller om udviklingen. Den nye tyske Rigsbefuldmægtigede, Werner Best, kræver militæret sat ind.	Regeringen	Side 41-45 Fil V– Ikon		Vurdere konsekvenserne af en situation Forholde sig til en historisk situation
	Vil I sætte det danske militær ind mod civilbefolkningen? Konsekvenser? Har I andre muligheder?	Med hovedvægt på det moralsk-etiske i beslutningen, diskuteres de tyske krav, og alternativer opstilles. Efter at have været behandlet i Regeringen, forhandles med Best og et kompromis opnås.	Partigrupper	Logbog		Overvejelser om brug af magt Diskussion og moralsk/etiske overvejelser. Indblik i politisk strategi og taktik
	Hvad kan I svare? Hvordan vil I opretholde ro og orden?	Læreren fortæller, at strejkerne fortsættes og udvikles. Regeringen modtager en note fra Best. Efter diskussion, hvor især brug af magtmidler er i fokus må Regeringen svare på noten.	Regeringen	Side 41-45 Fil W– Ikon		Læse historiske dokumenter Overvejelser om demokratiet og magtmidler
	Hvad vil I opfordre folket til?	Der udsendes ligeledes et opråb til befolkningen	Partigrupper Regeringen	Logbog Papir	Svar til Dr. Best	Opråb til befolkningen Sætte sig ind i en historisk situation
	Hvad vil I være med til? Hvad svarer I? Konsekvenser? Hvad gør I?	Læreren fortæller om den videre udvikling i strejkerne. Best afleverer et tysk ultimatum til Regeringen, som analyseres. Regeringen afgiver sit svar og drager evt. konsekvenserne heraf.	Regeringen	Side 41-45		Kendskab til samarbejds-politikens sammenbrud Analysere Konsekvenser
	Hvad nu?	Undtagelsestilstanden proklameres, uanset svaret. Konsekvenserne drages, svar	Partigrupper Regeringen	Fil X Logbog Papir	Svar på ultimatum	
			Regeringen	Fil Y Logbog	Opridsning af den nye situation	Historisk dokumentlæsning Lytte

14. Jøderne

Storylinens politikere er ophørt med at fungere som regering. Eleverne skal nu arbejde med begivenheder, der fulgte, for det første aktionen mod de danske jøder d. 2. oktober 1943.

Information til læreren

For at sikre sig selv politisk i forhold til Tyskland foreslog Best Berlin, at "jødespørgsmålet" blev løst (8. september 1943), og for at sikre sig over for danskerne, lækkede han via Skibsfartsattachéen Duckwitz oplysningen om den forestående jødenat (28. september 1943). En stor redningsaktion blev sat i værk. Ved selve aktionen om natten blev 202 danske jøder pågrebet. Dagen efter blev de sejlet til Tyskland, og derfra videre til Theresienstadt i Tjekkosllovakiet. I alt blev 472 danske jøder fanget. 52 af dem døde i de tyske kz-lejre. Mere end 6000 nåede til Sverige i en evakuering, hvor svenskerne særdeles aktivt hjalp.

Storylinen

Læreren fortæller, at de ca. 7000 jøder i Danmark havde i forhold til andre tyskbesatte lande en særstilling. Som et direkte resultat af samarbejdspolitikken blev de ikke forfulgt og fortsatte mere eller mindre deres hidtidige liv. I alle andre tyskbesatte lande var jøderne blevet sendt i

kz-lejre. I Danmark var de underforstået "fredet", men nu er samarbejdspolitikken indstillet – elevernes politikere er ikke længere fungerende regering.

Læreren tager et par elever udenfor og fortæller at "han" er ansat ved det tyske gesandtskab i København. Han lækker oplysningen til politikerne om den forestående aktion mod jøderne, der vil komme 3 dage senere. "Skibene er parat i havnen til at føre jøderne til kz-lejr". Afvent elevernes reaktion. På nuværende tidspunkt er eleverne inde i storyline-tankegangen, så de vil nok gå i gang med at diskutere, hvad der kan gøres. Dette må gerne foregå som klassediskussion – læreren kan evt. stille nøglespørgsmål som "hvilke muligheder har I?", men lad situationen udvikle sig. Hvis eleverne er for passive, kan læreren strukturere en gruppediskussion af nøglespørgsmålene.

Hvis eleverne vil forhandle om en evt. internering, afviser Best dem (læreren) med den begrundelse, at det er en ordre fra Berlin. Læreren skal tale med eleverne om konsekvenserne af en sådan internering – fx med henvisning til at de danske kommunister blev sendt i kz-lejr, på trods af den danske internering i Horserød (jf. kronologi-afsnittet 2. oktober 1943, side 45)

Når eleverne har fået listet nogle initiativer, gennemarbejdes de, fx i grupper,

der arbejder med hver sit af de initiativer, *eleverne* har opstillet. Læreren er rådgiver og stiller uddybende spørgsmål, for at øge elevernes bevidsthed om indhold og konsekvenser af deres initiativer, men skal afholde sig fra at vurdere dem eller udelukke dem. Lad eleverne blive bevidste om det gennem arbejdet og fordybelsen.

Den tyske begrundelse for aktionen uddeles (Fil Z). Eleverne gennemgår den. Læreren kan evt. optræde som en repræsentant fra Hæren, hvis eleverne ikke reagerer på den tyske sammenkædning af jøderne og frigivelsen af de internerede officerer. Den daværende tidligere Øverstkommanderende for den danske hær, Generalløjtnant Ebbe Gørtz meddelte d. 2. oktober *"Den danske Hærs Personel ønsker ikke at modtage lempelser, saafremt dette kun kan finde Sted paa andre danske Statsborgeres Bekostning."*

Som afslutning på punktet skal eleverne diskutere, hvorfor mon Best lækkede oplysningen? Læreren kan uddybe med, at Best selv foreslog den, jf. "Orientering til læreren". Eleverne opstiller deres bud, som klassen forholder sig til. Afhængigt af situationen kan læreren fortælle om det taktiske i Bests handlinger.

Punktet evalueres.

STORYLINEPUNKT	NØGLESØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER	
14. Jøderne		Læreren fortæller om jødernes stilling i Danmark under samarbejdspolitikken, der ikke længere er en realitet. Til et par elever "lækker" han oplysningen om den forestående aktion. Afvent elevernes reaktion. Hvis den udebliver spørges:	Klassen	Jf. side 41-45		Forståelse for samarbejds-politikken sammenbrud Tage initiativer Forholde sig til budskab og videre-give informationer	
	Hvilke muligheder har I? Vil I hjælpe? Hvem kan hjælpe? Skal tyskerne kontaktes? Skal I tilbyde internering Konsekvenser?	Eleverne diskuterer, hvad de vil gøre. Læreren forholder sig passivt, men er opmærksom på, at diskussionen flyder, og at eleverne noterer muligheder ned i logbogen. De initiativer, som eleverne beslutter skrives på planche.	Klassen / den tidligere regering	Logbog		Liste med initiativer	Igangsætte diskussion og handlinger Vurdere konsekvenser Medleven i historien Igangsætte handlinger
	Hvad skal der stå i advarslen?	Læreren forholder sig til elevernes initiativer – som Best, hvis de vil forhandle, – som "rådgiver" hvis de vil tilbyde internering. Evt. advarsler til jøderne planlægges og forestilles	Afhængigt af elevernes beslutninger – grupper?	Jf. side 35 Fil V Logbog	Evt. udførsler af initiativer		Indblik i politisk strategi, taktik og forhandling
	Hvordan reagerer I på begrundelsen?	Læreren slutter af med at lade eleverne "summere" op på initiativerne og fortæller, at aktionen gennemføres. Den tyske begrundelse udeles, og der laves en reaktion.	Klassen Grupper	Logbog Fil Z Papir	Evt. advarsel		Formulere sig i historisk kontekst Opsummere Forholde sig til historisk fakta
	Hvorfor mon han lækkede oplysningen?	Eleverne opstiller bud på nøglesørgsmålet, og klassen diskuterer forslagene.	Klassen Grupper	Logbog Papir	Forslag til grunde til lækningen		Indsigt i politiske manøvrer og se dem i historiens lys

15. Politiet

Fokus i dette punkt er reaktionen på opløsningen af det danske politi d. 19. september 1944, samt til de tyske forslag til politiets reorganisering.

Orientering til læreren

Efter regeringens afskedsbegæring d. 29. august 1943, havde politikerne, og embedsmændene visse forudanelser om det, der skete d. 19. september 1944, og der var en del forhandlinger mellem dansk og tysk administration om politiets rolle ind til opløsningen. Sabotagen steg voldsomt, og Departementscheferne begrundede den manglende indgribning fra politiet med, at tyskerne havde fjernet den politiske ledelse i et meget langt og pænt indpakket memorandum overgivet d. 5. juni 1944.

Tyskerne opløste det danske politi, belært af erfaringer fra bl.a. rømningen af Paris, hvor det franske politi var faldet tyskerne i ryggen, da de allierede hære nærmede sig. Den stigende sabotage og Folkestrejken i juni-juli 1944, hvor det danske politi var passivt, blev dråben.

Storylinen

Undervejs i storylinen har eleverne arbejdet med ordrer til politiet, fx i forbindelse med Besættelsens mødeforbud, retsvæsenet,

kommunisterne, sabotagen m.v. Eleverne har altså et vist indblik i politiets opgaver som udøvende dansk magt i samfundet. Herefter giver læreren eleverne et indblik i udviklingen op til september 1944, med stigende sabotage, jf. boks 11, den store folkestrejke 1944, hvor enorme dele af den københavnske befolkning trodsede tyskernes udgangsforbud og fik Schallburgkorpset fjernet, jf. kronologi-afsnittet side 41-45, med et passivt dansk politi.

Fra Departementschefstyret leder, Udenrigsministeriets Direktør Nils Svenningsen – læreren med billede eller dukke (Fil Æ) orienteres politikerne om den tyske politigeneral Panckes opløsning af politiet og indførsel af politimæssig undtagelsestilstand (Fil Ø). Svenningsen fortæller, at ca. 2000 danske politifolk er sendt i kz-lejr, og at resten er gået under jorden. Samtidig fortæller han om det tyske forslag om en omorganisering af politiet, for at befri det fra "de sindsforvirrede personer direkte involveret i Modstandsbevægelsen, det består af."

Elevernes opmærksomhed skal ind på konsekvenserne af et land uden politi, ud fra de opgaver, de kan komme i tanke om, politiet har i Danmark – ikke bare bekæmpelse af kriminalitet. Grupperne laver

hver især lister, der fremlægges i klassen – fx en opgave/konsekvens ad gangen, for at alle kommer til at sige noget.

Med denne bevidsthed skal elevernes politikere, som tidligere regering uden indflydelse give Svenningsen nogle råd. For det første vil *han* udarbejde en protestnote til tyskerne, hvor han vil bevidstgøre dem om de konsekvenser det har for det danske samfund at være uden politi. Eleverne giver ham deres politikeres råd til en sådan note.

Svenningsen (læreren) beder også om politikernes indstilling til en omorganisering af politiet. Synes de, han skal gå med til det? Han giver udtryk for, at han synes det er en meget dårlig idé at gøre det. "2000 landmænd er sendt i kz-lejr".

Når eleverne har udarbejdet deres politikeres råd, meddeler Svenningsen, uanset politikernes råd, at han ikke vil være med til det. Eleverne skal opnå indsigt i, at de ikke længere er lovgivende organ i Danmark.

Punktet evalueres. Evt. kan originale dokumenter vedr. politiets opløsning m.v. downloades til efterbehandling, såfremt eleverne interesserer sig for det (Fil ORG XI).

STORYLINEPUNKT	NØGLESPØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
15. Politiet		Læreren fortæller om udviklingen op til d. 19. september 1944.	Klassen	Jf. side 37 og 41-45		Lytte Forholde sig til informationer
		Direktøren for Udenrigsministeriet, Nils Svenningsen (læreren) orienterer politikerne om politiets opløsning og politimæssig undtagelsestilstand gennem Panckes proklamation.	Den tidl. regering	Fil Æ () Fil Ø (– Ikon)		Bevidsthed om departementschefstyret Begrebsudvikling Viden om faktiske forhold fra Besættelsen
	Hvilke konsekvenser mon der er i et land uden politi? Hvilke opgaver har politiet mon?	Ud fra spørgsmålet opstiller eleverne, de konsekvenser de ser, i et land uden politi, ud fra en overvejelse om <i>alle</i> de opgaver politiet har – ikke bare kriminalitetsbekæmpelse Listerne fremlægges.	Grupper på ca. 4	Logbog	Lister over konsekvenser uden politi og politiets opgaver	Overvejelser om udøvende magts opgaver – og konsekvenser af manglende udøvende magt i et demokrati
	Hvilken reaktion synes I, som tidl. regering, Svenningsen skal komme med over for tyskerne? Hvad er konsekvenser for samfundet?	Svenningsen (læreren) beder om et råd til en protestnote til tyskerne. Eleverne diskuterer deres politikeres anbefaling til Svenningsens reaktion på opløsningen af politiet og udarbejder udkast til en note. Noter vedtages og "sendes" til Svenningsen.	Klassen Den tidl. regering Partigrupper	Papir til lister Logbog		Forholde sig til en sag og reagere på den. Vurdere konsekvenser. Forståelse for at være sat udenfor indflydelse Udtrykke sig om hist. begivenheder
	Hvilke råd kan I give ham? Skal han stille krav til tyskerne? Hvilke? Hvad med de 2000 politifolk i kz-lejren?	Svenningsen beder om et råd til svar på det tyske forslag om en omorganisering, altså dannelsen af et nyt politi. Forslagene udarbejdes og gennemgås. Den tidligere regering giver et råd.	Den tidl. regering Partigrupper Den tidl. regering	Logbog Jf. side 37 Papir	Note til tyskerne Råd til Svenningsen	Forestille sig konsekvenser og politiets indstilling Viden om faktiske forhold fra Besættelsen

16. Befrielsen

Fredag d. 4. maj 1945 kl. 20.35 lyder det budskab, der er ventet på i 5 år. Læreren læser det højt (eller afspiller det via Youtube):

*"I dette øjeblik meddeles det, at Montgomery har oplyst, at de tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og i Danmark har overgivet sig!
Her er London, vi gentar.
Montgomery har i dette øjeblik meddelt, at de tyske tropper, i Holland, Nordvesttyskland og Danmark har overgivet sig."*

Med nøglespørgsmålene afventes elevernes reaktion – hvad gør deres politikere? Hvis eleverne selv går i gang med at diskutere, hvilke områder, de mener, der er at tage fat på, er det kun dejligt. Alternativt kan læreren styre processen ved at stille uddybende spørgsmål.

Eleverne opstiller en liste med områder, der skal tages fat på, og ud fra en prioritering, som læreren bør lade eleverne om, sættes arbejdet i gang – evt. i grupper med hver sit område. Hvis eleverne har andre forslag end de her opstillede, så respekteres dette naturligvis. Læreren bør lade eleverne styre det selv.

Områder der tages op – enten af læreren gennem nøglespørgsmål – eller af eleverne – afsluttes alle i fællesskab med evt. "Rigsdags-beslutninger"

Ny regering

Med Danmarks Frihedsråds Ekspose af 15. november 1944 (Fil Å) møder eleverne Modstandsbevægelsens krav til den nye regering. For at strukturere arbejdet og give overblik, bør eleverne liste kravene op, og så tage stilling til dem et ad gangen. I evt. forhandlingssituationer skal læreren holde fast på kravet om en regering med 50-50 fordeling mellem politikere og Modstandsfolk. Læreren kan henvise til, at en Regering med flest politikere, aldrig ville kunne give Danmark anerkendelsen som allieret (den kom først 7. maj 1945, jf. kronologi-afsnittet, side 46). Eleverne formulerer deres politikeres kriterier for den nye regering. I Eksposéet omtales Scavenius, hvorfor læreren nok bør understrege, at han var symbolet for forhandlingspolitikken. På den måde møder storylinens verden historien.

Ophævnning af love

Undervejs i storylinen er eleverne blevet mødt med tyske historiske krav, der måske har fået deres politikere til at vedtage love, der bør ophæves igen. Ud fra Storylinevæggen og hukommelsen må eleverne gennemgå arbejdet og forberede lovforslag om ophævelse af love.

Retsopgøret

Retsopgøret efter Befrielsen er et enestående kapitel i dansk retshistorie. Det var opgøret med danske forrædere og "værnemagere" – altså folk, der enten havde forrådt Danmark ved i en eller anden form at træde i tysk tjeneste, eller folk der havde udført arbejde for tyskerne. 40.000 mennesker blev anholdt på et halvt år, ud fra de lister som Danmarks Frihedsråds Arrestationsudvalg havde udarbejdet i løbet af 1944-45. 13.521 personer blev dømt under Retsopgøret, 12.877 mænd, og 644 kvinder. Lovene, der udgjorde grundlaget for retsopgøret, var med tilbagevirkende kraft, hvilket vakte meget diskussion.

Storylinens politikere skal selvfølgelig selv opstille kriterier for, hvem de mener, der skal straffes, for hvad og hvordan. Eleverne har næppe indblik i, hvilke forbrydelser, der blev begået under Besættelsen, men det centrale er den principielle diskussion om love med tilbagevirkende kraft.

Som afslutning på punktet bør læreren igangsætte en diskussion i klassen om hvorvidt elevernes politikere skal straffes. Han minder om Grundloven (Fil K).

Punktet evalueres. Evt. kan diverse originale dokumenter, love mv., downloades til efterbehandling jf. side 4 og 7 (Fil ORG XII).

Afslutningsvist evalueres hele forløbet, og der inviteres evt. til en forældreaften.

STORYLINEPUNKT	NØGLESØRGSMÅL	AKTIVITETER	ORGANISATION	MATERIALER	PRODUKT	FAGLIGE INTENTIONER
16. Befrielsen	Hvad nu? Hvad skal der ske? Hvilke opgaver er der? Hvad skal der gøres?	Læreren læser budskabet fra BBC op og spørger: Eleverne laver lister med opgaver, de mener, der er. Læreren afventer. Hvis det går i stå kan læreren uddybe med flere spørgsmål, fx	Den tidl. regering	Jf. side 39		Kende historiske budskaber
	Fx Hvilke opgaver har I som politikere? Hvad er vigtigst at få til at fungere igen? Hvad gør I?	Grupperne fremlægger deres forslag til opgaver. Læreren eller eleverne skriver en samlet liste. Ud fra denne prioriterer eleverne, vælger sig evt. ind og arbejder med området.	Klassen / Den tidl. regering Grupper med hver sit område.	Logbog Papir	Evt. flipover eller A1-papir	Lister med opgaver Vurdere, lytte Øge forståelsen for politisk prioritering
	Ny regering Hvad med en ny regering? Skal Modstandsbevægelsen med? Hvorfor/hvorfor ikke?	Politikere modtager Modstandsbevægelsens krav om ny regering. Kravene må oplistes for overblikkets skyld, og herefter tager eleverne stilling til dem. Læreren agerer Modstandsbevægelse	Den tidl. regering Evt. i grupper med hver sit område	Fil Å Logbog Papir	Politikernes syn på den nye regering	Indblik i politisk strategi og taktik Strukturere Etiske og moralske overvejelser
	Ophæve love Har I lavet love eller aftaler, der skal ophæves?	Politikerne må gennemgå de love, de evt. har lavet undervejs, og tager stilling til, hvilke der skal ophæves.	Evt. én gruppe	Storylinevæggen Logbogens noter Logbog Papir	Love om ophævelse af love	Forhandle Vurdere "nutid" i historisk lys
	Retsopgør Hvem skal straffes? Hvordan skal de straffes? HVAD MED JERES POLITIKERE?	Politikerne diskuterer, hvem der skal straffes i evt. Retsopgør og hvordan. Der er vægt på diskussionen om love med tilbagevirkende kraft. SIDST tager ALLE stilling til, om storylinens politikere bør straffes?	Evt. én gruppe Klassen	Logbog Papir	Udkast til retsopgør Politikernes strafansvar	Moralsk-etiske diskussioner Indsigt i principielle demokratiske processer Sætte sig i en historisk situation

Kronologi

30. januar 1933: Hitler tysk Rigskansler.

Forår 1936: Den danske Generalkommando advarer om, at Danmark bliver nødt til at forstærke forsvaret, så vi ikke fremstår som let mål for tyske fjender, der kunne anlægge flyvepladser i Danmark til angreb i Tyskland. Danmark må give Tyskland en garanti herfor, da vi ellers vil blive besat.

25. november 1936: Japan og Tyskland slutter den såkaldte Anti-kominternpagt.

8. maj 1939: 8000 mand fra reserven indkaldes til militærtjeneste i hær og flåde

31. maj 1939: Ribbentrop og den danske Gesandt i Tyskland, Zahle, underskriver en ikke-angrebspagt.

28. august 1939: Årgang 1934-38 indkaldes.

1. september 1939: Tyskland angriber Polen. Danmark indkalder 36.000 mand fra reserven og erklærer sig neutral.

3. september 1939: England og Frankrig, der har indgået aftale med Polen om gensidig hjælp, erklærer Tyskland krig og 2. Verdenskrig starter.

16. september 1939: 17.000 indkaldte soldater fra reserven sendes hjem. Statsministeriet udsender et cirkulære til redaktørerne på aviser, dagblade m.m., der bad om tilbageholdenhed i forhold til Tyskland.

19. januar 1940: *"Folketinget beslutter at udtale, at man fra alle Sider i det danske Folk er enig om, at Landets Neutralitet skal opretholdes, og at de Midler, der raades over, om fornødent skal anvendes for at hævde og værne Rigets Fred og uafhængighed..."*

31. januar 1940: Den sidste del af

Reserven sendes hjem igen.

30. februar 1940: Hitler godkender operation "Weserübung" – kodenavnet for besættelsen af Danmark og Norge.

1. april 1940: Den danske marineattaché i Berlin, Frits Hammer Kjølens medbringer informationer fra Gesandten Zahle til regeringen om store tyske troppekonzentrationer i Nordtyskland.

4. april 1940: Holland og Sveriges marineattachéer i Berlin advarer det danske gesandtskab i Berlin om, at Danmark vil blive angrebet. Regeringen orienteres.

8. april 1940: Der observeres flere tyske militære fartøjer på vej nordover i løbet af dagen. Reporter om en 50-60 km lang militærkolonne i Nordtyskland, der er på vej mod nord. Regeringen vælger ikke at indkalde mandskab.

9. april 1940: Kl. 04.10 kommer den tyske gesandt Renthe-Fink hos Udenrigsminister Munch, hvor Stauning m.fl. også er til stede. Gesandten siger, at Tyskland vil beskytte Danmark og Norge mod engelsk Besættelse. Kl. 04.15 krydser tyske soldater grænsen ved Kruså, og der landsættes soldater flere steder. Bombefly kredser over København. Kl. 06.00 vælger den danske regering og konge at overgive sig. Den danske gesandt i Washington, Henrik Kauffmann erklærer, at han ikke "føler sig forpligtet af ordrer fra en dansk regering under tysk tryk".

12. april 1940: Forbud mod offentlige møder

15. april 1940: Efter tysk krav udleveres 15 danske antiluftskyts til at beskytte broerne. Senere forlanges danske krigsskibe patruljering

ved broer. Regeringen sætter politiet på opgaven. Oprettelsen af Statsadvokaturet for særlige Anliggender – efterforskning sabotage og modstand mod tyskerne af danske politi i samarbejde med tyske militær. Danske firmaer pålægges at udføre anlægsarbejder for tyskerne.

24. april 1940: Tyskerne forlanger alt antiluftskyts udleveret.

6. maj 1940: Statsministeriet udsender et nyt cirkulære til pressen, der nedsætter et dansk navn til kontrol af de danske medier.

27. maj 1940: Tyskerne forlanger dødsstraf indført. Afvises blankt af regering og konge.

30. juni 1940: De danske nazister demonstrerer i Roskilde og kræver regeringsmagten. Der er voldsomme kampe, da politiet opløser demonstrationen med henvisning til forbuddet om offentlige møder

2. juli 1940: Danske nazister demonstrerer på cykel i København og kræver regeringsmagten. Politiet opløser demonstrationen med henvisning til forbud om offentlige møder

5. juli 1940: Sverige giver tyskerne transittilladelse for tyske soldater.

5. juli 1940: Renthe-Fink ytrer ønsker om, at der optages nazistiske ministre i en ny regering. Udenrigsministeriet afviser det.

8. juli 1940: Den anden samlingsregering, ved Thorvald Stauning godkendes af kongen. Erik Scavenius ny udenrigsminister.

22. juli 1940: Det første Straffelovstillæg vedtages i Rigsdagen. Tillægget gjorde det strafbart at "skade Danmarks interesser i forhold til udlandet"

30. juli 1940: Tyskerne foreslår en dansk-tysk told- og møntunion. Udkastet underkaster Danmark. Kongen nægter kategorisk, og 23. august. 1940 afvises forslaget.

30. september 1940: I London stiftes "Det danske Råd".

3. oktober 1940: Christmas Møller træder ud af Samlingsregeringen efter tysk krav.

17. november 1940: De danske nazister proklamerer regeringsmagten ved Den Lille Hornblæser

8. december 1940: "Spadeslaget" i Haderslev. De danske nazister marcherer i Haderslev, voldsomme gadekampe med politiet. 300 nazister arresteres, men løslades på tysk forlangende.

7. december 1940: Dansk Oberstløjtnant, Ørum, anholdes i Berlin for spionage. Han havde forsøgt at hverve danske flyvere til RAF. Straf i Tyskland = dødsstraf.

10. januar 1941: På tysk krav nedlægger Christmas Møller sit rigsdagsmandat.

18. januar 1941: Det andet Straffelovstillæg vedtages, det såkaldte "Lex Ørum" – forhøjede straffe for spionage, for at kunne dømme en dansk officer, taget i Tyskland, i Danmark.

5. februar 1941: 6 torpedobådene overdrages til tyskerne, efter tysk krav. På kongens ordre flages der på ½ stang.

7. april 1941: Den amerikanske præsident Roosevelt underskriver en lov, der gav Federal

Reserve-bankerne ret til at disponere over fremmede regeringers indefrosne tilgodehavender i USA på anmodning fra den respektive Gesandt.

9. april 1941: Den danske Gesandt i Washington, Henrik Kauffmann slutter aftale med USA om beskyttelse af Grønland

25. april 1941: Den tyske presseattaché Meissner indkalder den danske presse til "Informationsmøde" i København.

9. juni 1941: Lov mod at demonstrere i "ord og gerning" mod tyskerne

22. juni 1941: Tyskland angriber Rusland, De danske kommunister interneres af dansk politi. De diplomatiske forbindelser med USSR afbrydes.

3. juli 1941: Pressemeddelelse om oprettelsen af "Frikorps Danmark"

22. august 1941: Lov nr. 349 om Forbud mod kommunistiske foreninger og kommunistisk virksomhed.

23. september 1941: Den amerikanske Udenrigsminister Cordell Hull giver den Kauffmann direkte adgang til og kontrol over indefrosne danske midler i USA.

30. september 1941: Den øverstbefalende for den danske hær, General Prior tager sin afsked efter politisk ja til tysk krav om dansk militær bevogtning af fabrikker, m.v. for at beskytte dem engelske angreb. Dermed udsigt til evt. kamp mellem danske soldater og engelske og måske dermed trække Danmark ind i krigen på tysk side. Prior efterfølges af General Gørtz.

21. november 1941: Den tyske Gesandt afleverer et brev til den danske statsminister med krav om dansk tiltrædelse af Anti-kominternpagten.

25. november 1941: Danmark tilslutter sig den tyske Anti-kominternpagt i Berlin i forbindelse med pagtens 5-årsfornyelse. I København var der efterfølgende voldsomme studenterdemonstrationer. Politi sættes ind.

20. december 1941: Renthe-Fink beordrer Scavenius til at lukke den amerikanske ambassade i Danmark.

2. januar 1942: Kauffmann, underskriver på Danmarks vegne De Forende Nationers Erklæring i Washington, der fastslår, at de 26 allierede lande vil fortsætte krigen til Tyskland og dets allierede var besejrede.

9. april 1942: Den første udgave af det senere største illegale blad, Frit Danmark, udkommer. Christmas Møller og den kommunistiske leder Aksel Larsen, lægen Mogens Fog og Thomas Døssing udgør kernen i bladet.

5. maj 1942: Vilhelm Buhl indsættes som Statsminister efter Staunings død d. 3. maj.

10. juni 1942: Flugten fra Horserødlejren. Nogle af de internerede kommunister flygter gennem en gravet tunnel. Efterfølgende danner Eigil Larsen sabotagegruppen KOPA (BOPA).

2. september 1942: Statsminister Buhls antisabotage tale i radioen. I løbet af 1942 havde sabotagen været stigende, og var i almindelige kredse ikke populær.

6. september 1942: Christmas Møller sabotage tale fra BBC i London.

26. september 1942: "Telegramkrisen" i forbindelse med Kongens fødselsdag. Hitler sender Kongen et telegram, som Kongen svarer på med ordlyden: *Dem Reichskansler Adolf Hitler. Besten Dank für die Glückwünsche. Christian Rex*

12. oktober 1942: General Herman von Hanneken ny tysk øverstkommanderende for de tyske tropper i Danmark.

5. november 1942: Dr. Werner Best afløser Renthe-Fink som Rigsbefuldmægtiget.

6. november 1942: Det første vellykkede jernbanesabotage-forsøg. Eigil Larsen m.fl. afsporer et tysk tog ved Espergærde.

9. november 1942: Scavenius ny Statsminister i ny regering efter tysk krav.

29. november 1942: Pga. frygt for en engelsk invasion på den jyske vestkyst, forlanger den øverstbefalende for de tyske tropper i Danmark, General von Hanneken, Jylland rømmet for dansk militær og hærens våben udleveret.

1. februar 1943: Tyskerne kapitulerer ved Stalingrad.

6. februar 1943: Schallburg-korpset oprettes.

18. februar 1943: Tysk totalmobilisering

24. februar 1943: Berlin udsender en speciel meddelelse om Danmarks, der undtages fra totalmobiliseringen

23. marts 1943: Valg til Rigsdagen. Best ville have valg for at vise omverdenen, at tyskerne ikke påtvang os noget.

13. maj 1943: Efter slaget ved El Alamein i Egypten kapitulerer Tyskland og Italien i Tunis.

15. maj 1943: Kongens anti-sabotage tale

10. juli 1943: De allierede går i land på Sicilien og kæmper sig op gennem Italien

28. juli 1943: Folkestrejken starter i Odense på Stålskibsværftet, hvor arbejderne nedlagde arbejdet, pga. bevæbnede sabotagevagter, og "geværene kunne jo gå af". Idéen spredte sig, og i alt nedlagde ca. 3000 arbejdere i Odense arbejdet de næste dage. Strejken startede en bølge af uroligheder i de større provinsbyer, Esbjerg, Ålborg og Århus.

5. august 1943: Folkestrejken fra Odense spreder sig til Esbjergs havnearbejdere, der satte ild til fiskepakhuse på havnen. De efterfølgende optøjer mellem arbejderne og tyskerne udvikles. Samme dag stopper Sverige for den tyske transit.

6. august 1943: Ministrygeren væk fra Odense Stålskibsværft af tyskerne.

7. august 1943: Esbjerg erklæres i undtagelsestilstand af tyskerne, og der indføres spærretid. Det medfører, at strejken begynder at sprede sig i byen.

11. august 1943: Total folkestrejke i Esbjerg.

17. august 1943: Igen voldsomme optøjer og strejker i Odense. Tyskerne kræver det danske militær sat ind. Kategorisk afvist af regeringen.

19. august 1943: En tysk officer skyder efter en mand på gaden i Odense, i forbindelse med

urolighederne. Omkringværende civile danskere overfalder officeren og gennemprygler ham.

21. august 1943: Den danske regering udsender et opråb til befolkningen om at forholde sig i ro.

23. august 1943: Strejkerne spreder sig i Nordjylland. Best forlanger, at regeringen opretholder ro og orden.

24. august 1943: Den danske regering svarer på Bests brev af 23.8.1943 bekræftende. Samme dag, sprænges Forum i luften i København, beslaglagt til tyske tropper. Folkestrejken spreder sig til Korsør. Best beordres til Ulveskansen til møde med Hitler, der beordrer ultimatummet.

26. august 1943: Folkestrejkerne spreder sig til Århus og Helsingør

28. august 1943: Best fremsætter en række krav efter konsultation med Hitler, bl.a. dødsstraf og undtagelsestilstand. Den første danske modstandsmand henrettes.

29. august 1943: Regeringen indgiver sin afskedsbegæring til kongen. Hæren får ordre om ikke at imødegå tyskerne med magt, men dog kampe mellem danske og tyske soldater. Flåden sænker sig selv. Best omtaler Danmark som "dette latterlige lille land" på et møde med pressen.

30. august 1943: Tyskerne truer med tysk administration af landet. Hermed indledes departementschef-styret

3. september 1943: Italien kapitulerer.

8. september 1943: Best anbefaler i et telegram til Berlin "en løsning på jødespørgsmålet i Danmark".

16. september 1943: Danmarks Frihedsråd oprettes.

17. september 1943: Tyskerne fjerner medlemskartoteket fra Mosaisk Trossamfunds administrationsbygning i København.

28. september 1943: Ordren om Jødenatten kommer fra Berlin. På Bests ordre advarer Skibsfartsattachéen Duckwitz Hedtoft om den forestående aktion mod de danske jøder.

29. september 1943: På departementschefmødet overvejes at tilbyde dansk internering af jøderne, med politikerne afviser det.

2. oktober 1943: Om natten til lørdag d. 2. oktober 1943 iværksætter tyskerne jødenatten i Danmark. Ved en samlet aktion forsøger tyskerne at fange alle jøder. Sammen med 150 danske kommunister sendes de første jøder til Theresienstadt. I alt blev 472 danske jøder fanget og sendt til kz-lejren.

4. oktober 1944: Direktøren for Udenrigsministeriet Svenningsen protesterer voldsomt mod jødeaktionen over for Best.

29. oktober 1943: Danmarks Frihedsråd udsender pjecen "Når Danmark atter er frit

30. december 1943: Hitler beordrer clearingsdrab og schallburgtager i Danmark på et møde i med Pancke, Best og von Hanneken.

4. januar 1944: Kaj Munk likvideres.

22. januar 1944: De allierede går i land i Italien.

5. juni 1944: Svenningsen afleverer et memorandum til Best med en afvisning af dansk politisk bevogtning af sabotageudsatte virksomheder.

6. juni 1944: D-dagen – de allieredes invasion i Normandiet. 3 millioner soldater deltager i den største militæroperation nogensinde. Samme dag som angriber og saboterer BOPA med 48 mand fabrikken "Globus" i Glostrup i det første åbne partisanangreb under Besættelsen med dækningsgrupper, minering af vejene og snigskytter.

22. juni 1944: BOPA og Holger Danske saboterer i samarbejde Riffelsyndikatet i Frihavnen, København. Aktionen regnes for Besættelsestidens største sabotageaktion. 120 mand deltog i aktionen, fabrikken var bevogtet af ca. 60 bevæbnede sabotagevagter.

25. juni 1944: Schallburgtage mod Tivoli. Petergruppen sprænger dele af Tivoli i luften.

26. juni 1944: Best indfører spærretid i København fra kl. 20-05 pga. den stigende sabotage. Endvidere indføres forsamlingsforbud på 5 personer og flere. Arbejderne på B&W reagerer ved at gå hjem kl. 12, "for at få deres 8 timers frihed og tid til at "dyrke deres kolonihaver".

27. juni 1944: Næsten total strejke fra kl. 12 i København. Om aftenen ignoreres spærretiden ved at folk simpelthen bliver på gaden efter kl. 20. Tyskerne sætter soldater ind.

29. juni 1944: Best ændrer spærretiden til kl. 23-05. Det ignoreres igen totalt. Dagbladene meddeler at der dagen før er blevet henrettet 8 sabotører "Hvidsten-gruppen". Ophidselsen stiger og om eftermiddagen er halvdagsstrejken total i København. Istedgade og Nørrebrogade bliver centrum i begivenhederne. Der er selvtægt mod

nazivenlige forretninger, der smadres, Tyskervenlige korps skyder i gaderne.

30. juni 1944: Den offentlige transport lammes. Strejken er total i København. Best, Pancke og Hanneken beslutter at bruge magt, under kodenavnet "Operation Monsum". Store troppekonzentrationer kaldes til hovedstaden. Vigtige punkter besættes og bombardementer af Vesterbro og Nørrebro planlægges. Om aftenen besættes og lukkes el-, gas- og vandværkerne.

1. juli 1944: Opråb til befolkningen om at gå i arbejde igen. Frihedsrådet opfordrer direkte til at fortsætte og med tilslutningen demonstrerer rådet dets politiske magt. Tyskerne proklamerer militær undtagelsestilstand i København.

2. juli 1944: Frihedsrådet kræver, at strejken fortsætter, indtil tyskerne har fjernet Schallburg-korpset, ophævet spærretiden genåbnet for vand og el. Best truer med militær beskydning af de særligt genstridige kvarterer i København.

3. juli 1944: Tyskerne fjerner Schallburgkorpset fra gaderne. Best trækker i land, da strejkerne begynder at brede sig til andre byer i Danmark. Herefter anbefalede Frihedsrådet folk til at genoptage arbejdet, det skete 5.7.1944.

10. juli 1944: Danmarks Frihedsråd udsender et kommuniké, der meddeler, at Sovjetunionen har modtaget Thomas Døssing som Danmarks Frihedsråds og Det Kæmpende Danmarks repræsentant i Moskva.

13. august 1944: De første 741 danske fanger overføres fra Horserødlejren til Frøslevlejren.

30. august 1944: Tyskerne rømmer Paris og de frie franske styrker genindtager byen.

15. september 1944: Tyskerne sender på befaling af Politigeneral Pancke 200 danskere fra Frøslevlejren til kz-lejre i Tyskland. Efter deportationen af fanger fra Frøslevlejren, udbryder der strejker i Padborg og Esbjerg.

19. september 1944: Politiet opløses ved et bagholdsangreb, og betjente på vagt anholdes i København, Århus, Odense og Ålborg. Ca. 2000 politifolk sendes i kz-lejr. Resten går under jorden.

4. oktober 1944: Den amerikanske kystvagt angriber en tysk vejstation i Grønland og fanger 12 tyskere.

8. oktober 1944: Den højere SS- og Politifører Pancke meddeler, at der vil blive anbragt danske gidsler i tyske tog for at undgå sabotage, såkaldt "Himmelfartskommandoer".

14. oktober 1944: Der udsendes et cirkulære til alle kommunerne om at oprette vagtværn.

12. januar 1945: Schallburg-korpset opløses. Der fleste medlemmer gik ind i HIPO.

10. februar 1945: Direktør Svenningsen protesterer over for tyskerne, at tyske flygtninge sendes til Danmark.

16. februar 1945: 250 fanger fra Frøslevlejren overføres til tyske kz-lejre.

19. februar 1945: 106 fanger fra Vestre Fængsel overføres til tyske kz-lejre.

20. februar 1945: Peter-gruppen dræber 4 læger på Odense Amtssygehus.

21. marts 1945: RAF bomber det københavnske gestapohovedkvarter i Shellhuset, hvorved arkiver blev ødelagt og Mogens Fog samt flere andre ledende modstandsfolk befries. Ved et uheld bombes Den Franske Skole. 86 elever, 13 lærere dræbt.

26. marts 1945: BOPA sprænger Always Radio midt i København. Aktionen blev "verdensberømt" da den blev optaget af BOPA på lakplade og sendt til udlandet.

9. april 1945: Den svenske greve Folke Bernadotte henter de første skandinaver hjem fra Neuengamme i de hvide busser.

29. april 1945: De britiske styrker krydser Elben. Hermed bliver det klart, at det vil være dem, der kommer til at befri Danmark.

30. april 1945: Hitler begår selvmord i Berlin. Storamiral Karl Dönitz efterfølger. Dönitz går straks i gang med at forberede kapitulationen sammen med flere højtstående nazister, bl.a. Norges Rigsbefuldmægtigede Terboven og Dr. Werner Best.

5. maj 1945: De tyske tropper i Danmark, Holland, Belgien og Nordvesttyskland overgiver sig. Befrielsesregeringen og modstandsbevægelsen træder i funktion.

7. maj 1945: Danmark erklæres for allieret.

7.-8. maj 1945: Sovjet bomber Rønne og Neksø på Bornholm

8. maj 1945: Endelig tyskland kapitulation.

9. maj 1945: De tyske styrker på Bornholm overgiver sig efter bombardementerne.

LITTERATUR

EGNET BOG TIL LÆRERENS OVERBLIK:

Hæstrup, Jørgen m.fl. (red.): Besættelsen 1940-45. *Politikkens Forlag* 1979

FAGLITTERATUR

Alkil, Niels: Besættelsestidens Fakta *Schultz, 1945-1946*

Bak, Sofie: Jødeaktionen i oktober 1943 *Museum Tusulanum* 2001

Barfoed, Jørgen H.: Flåden den 29. august 1943 *Orlogsmuseet* 1993

Best, Werner: Danmark i Hitlers ånd *Holkenfeldts Forlag* 1988

Bryld, Claus: Besættelsestiden som kollektiv erindring *Roskilde Universitetsforlag* 1999

Danstrup, John og Koch, Hal (red.): Politikens Danmarkshistorie, bind 14; Fra Besættelse til atomtid *Politikkens Forlag* 1984

Hæstrup, Jørgen m.fl. (red.): Besættelsen 1940-45. *Politikkens Forlag* 1979

Jakobsen, Frode: I Danmarks Frihedsråd *Gyldendal* 1986

Jørgensen, A.R.: Generalløjtnant Ebbe Gørtz *Frihedsmuseets Venners Forlag* 1990

Kirchhoff, Hans: Samarbejde og modstand under Besættelsen *Odense Universitetsforlag* 2002

La Cour, Vilhelm (red.): Danmark under besættelsen Bind 1-3 *Westermann* 1946-1948

Løkkegaard, Finn: Det danske gesandtskab i Washington 1940-1942 *Gyldendal* 1968

Ministerialforeningen: Centraladministrationen 1848-1948 *Nyt Nordisk Forlag* 1948

Pedersen, Andreas Monrad: Schalburgkorpset *Odense Universitetsforlag* 2000

Petersen, Ib Damgaard (red.): Faldne i Danmarks Frihedskamp *Gyldendal* 1970

Ramsing, Bob: Operation Safari: 29. august 1943 *Atlantehavssammenslutningen* 1993

Roberts, J.M.: Verdenshistorie 9: Nye stormagter og nye tider, kap. 3. *Gyldendal* 2000

Rohde, Peter P. (red): Frit Danmarks Hvidbog Bind 1-2. *Thanning og Appel* 1945-46

Scavenius, Erik: Forhandlingspolitikken under Besættelsen *Spektrum* 1995

Sjøkvist, Viggo: Nils Svenningsen, Embedsmanden og politikerens *Christian Ejlers Forlag* 1995

Tamm, Ditlev: Retsopgøret efter Besættelsen, Bind 1-2 *Gyldendal* 1997

Trommer, Aage: Disse fem år *Odense Universitetsforlag* 2001

LOVE OG JOURNALER:

Danmarks Riges Grundlov af 1920

Lovtidende 1940-1946

Udenrigsministeriet, Journalnr. 120.D43.a/1 Jødeforfølgelserne i Danmark. *Rigsarkivet*.

PÆDAGOGISK FAGLITTERATUR:

Dam, Leni: Evaluering – en integreret del af undervisningen. I serien Evalueringens veje og vildveje *DLH* 1986

Faghæfterne. Undervisningsministeriet, 2001

Falkenberg, Cecilie og Erik Håkonsson m.fl.: *Storylinebogen. En håndbog for undervisere*. Kroghs Forlag 2000.

INTERNETADRESSER:

Om storylineserien, download mv.

www.kroghsforlag.dk/storyline

Steve Bells skotske storylinehjemmeside:

www.storyline-scotland.freereserve.co.uk

Den internationale storylinehjemmeside, Amtscenteret i Skive (Finn W. Mosegaard):

www.acskive.dk/storyline